

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องประสิทธิผลของโครงการทูตเยาวชนต่อต้านยาเสพติดสัญจร ผู้วิจัยได้นำทฤษฎี แนวคิดตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับยาเสพติดและการป้องกันยาเสพติด
2. แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น
3. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรผู้รับสาร
4. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร และประสิทธิผลของการสื่อสาร
5. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร
6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ
7. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทศนคติ และพฤติกรรม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับยาเสพติดและการป้องกันยาเสพติด

ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด

ความหมาย

คำว่า “ยาเสพติด” ตามความหมายขององค์การอนามัยโลก หมายความว่า ยาหรือสารเคมีที่เสพเข้าสู่ร่างกายแล้วทำให้เกิดพิษเรื้อรังแก่ร่างกายผู้เสพ และก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งร่างกายและจิตใจผู้เสพ และยังก่อความเสื่อมโทรมไปถึงสังคมอีกด้วย

ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ให้นิยามของยาเสพติด คือ สารเคมีหรือวัตถุชนิดใดๆ เมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยประการใดๆ แล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะที่สำคัญ เช่น ต้องเพิ่มขนาดการเสพเรื่อยๆ มีอาการถอนยาเนื่องจากการขาดยา มีความต้องการเสพทั้งร่างกายอย่างรุนแรงตลอดเวลา และ

สุขภาพโดยทั่วไปจะทรุดโทรมลง นอกจากนี้ยังรวมถึงสารเคมีที่ใช้ในการผลิตสิ่งเสพติดให้โทษดังกล่าวตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ไม่หมายถึงยาสามัญประจำบ้านบางตำหรับตามกฎหมายว่าด้วยยาที่มียาเสพติดให้โทษผสมอยู่ด้วย (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2534)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของยาเสพติดอีก ดังนี้

วีระ ไชยศรีสุข (2533 : 159 – 160) กล่าวถึง นิยามของยาเสพติดที่กำหนดโดยองค์การอนามัยโลกว่า หมายถึง สารใดๆ ก็ตามเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายด้วยการกิน ชีด สูบหรือดม หรือด้วยวิธีอื่นจะมีผลต่อจิตใจและร่างกายของผู้เสพ ดังนี้

1. การเสพติดทางใจ (Psychological Dependence) หรือการเสพจนเป็นนิสัย (Habituation) เป็นภาวะที่ผู้เสพมีความรู้สึกสบายใจขึ้นภายหลังที่ได้เสพยาแล้ว จะมีการปรับตัวทางอารมณ์เกิดขึ้น มีความต้องการที่จะเสพ โดยเริ่มจากความต้องการเพียงเล็กน้อย จนถึงความปรารถนาอย่างแรงกล้า

2. การเสพติดทางร่างกาย (Physical Dependence) ระบบสรีระวิทยาจะเกิดการปรับตัวต่อยาที่เสพเข้าไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อเซลล์ต่างๆ ในร่างกาย โดยเฉพาะเซลล์สมอง การเปลี่ยนแปลงมีอยู่ 2 ระยะ ระยะที่หนึ่งคือ ระยะหลังเสพยาเข้าไปแล้ว และอีกระยะหนึ่ง คือ ระยะที่ยาหมดฤทธิ์ ทำให้ผู้เสพเกิดความต้องการยาขึ้นอีกครั้งเมื่อผู้เสพหยุดยาจะเกิดอาการเนื่องจากการหยุดยา

3. ความทนทาน (Tolerance) หมายถึง ผู้เสพมีความต้องการที่จะเพิ่มปริมาณของยามากขึ้น จึงจะทำให้เกิดผลเหมือนเดิม

4. การเสพติดเรื้อรัง (Addiction) หมายถึง ผู้เสพมีความต้องการที่จะเสพแล้วเสพอีก ความต้องการยาเป็นจำนวนมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจอย่างเห็นได้ชัด

วิทย์ เทียงบูรณธรรม (2531 : 1) ได้กล่าวว่า ยาเสพติด คือ สารเคมีที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระวิทยา อารมณ์และอุปนิสัยของผู้ที่ได้รับยาเข้าไปในร่างกาย

สุพัฒน์ ธีรเวชเจริญชัย (2533 : 60) ให้ความหมายยาเสพติดว่า คือ สารใดๆ ก็ตามที้นำมาเสพแล้วทำให้เกิดการติดขึ้น เนื่องจากความเชื่อมั่นหรือนิสัยความเคยชินของผู้เสพเอง

จากนิยามต่างๆ ที่ได้กล่าวมา ก็พอสรุปความหมายของยาเสพติดได้ ซึ่งในที่นี้ยาเสพติด หมายความว่า สารใดๆ ที่เข้าสู่ร่างกายโดยวิธีต่างๆ แล้ว เกิดผลต่อร่างกาย จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรมของผู้เสพในทางเสื่อมลง นอกจากนี้ยังต้องเพิ่มปริมาณการเสพมากขึ้นเรื่อยๆ จนติดเรื้อรัง ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคม

ประเภทของยาเสพติด

สารหรือยาเสพติดทั่วไปมีมากมายประมาณ 116 ชนิด นักการศึกษาได้กำหนดประเภทยาเสพติดแตกต่างกันออกไป โดยสรุปมี 4 ลักษณะ คือ

ก. แบ่งตามแหล่งที่เกิดของสารและยาเสพติดให้โทษ

1. สารหรือยาเสพติดธรรมชาติ (Natural Drugs) มาจากพืชบางชนิดซึ่งยังไม่ได้นำไปแปรธาตุด้วยกรรมวิธีทางเคมี ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงแบบง่าย ๆ เช่น ฝิ่น กัญชา กระท่อม ต้นโคคาทาท (Khat)

2. สารหรือยาเสพติดสังเคราะห์ (Synthesis Drugs) อาจนำยาเสพติดธรรมชาติมาแปรด้วยกรรมวิธีทางเคมี หรือผลิตผลสังเคราะห์ที่ใช้นายาเสพติดธรรมชาติได้เพราะมีสารที่ทำให้เสพติดผสมอยู่ เช่น เฮโรอีน มอร์ฟีน หรือยาเสพติดสังเคราะห์อื่นๆ ที่เสพบ่อยๆ แล้วเกิดเสพติด เช่น ยานอนหลับพวกบาร์บิทูเรท ยากระตุ้นประสาทแอมเฟตามีน หรือ “ยาบ้า”

ข. แบ่งตามลักษณะการติดสารหรือยาเสพติดให้โทษ

1. การติดสารหรือยาเสพติดให้โทษ (Narcotic Drugs) เช่น ฝิ่นและอนุพันธ์ของฝิ่น กัญชา ซาโคบาร์บิทัล ฯลฯ

2. การติดสารให้โทษซึ่งติดเป็นนิสัย (Habitual Drugs) เป็นยานอนหลับ ยาระงับประสาท ยาแก้ปวดประสาทอย่างอ่อนบางอย่าง รวมทั้งสุรา บุหรี่ ยานัตถุ์

ค. แบ่งตามฤทธิ์ของสารหรือยาเสพติดให้โทษที่มีต่อร่างกายผู้เสพ

1. ออกฤทธิ์กดประสาทส่วนกลางและกดประสาทอื่นๆ (Depressants)

- ออกฤทธิ์กดประสาทส่วนกลาง เช่น ฝิ่น และอนุพันธ์ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน โคเคอีน เพอติดีน ฯลฯ

- ออกฤทธิ์กดประสาทอื่นๆ เช่น ยานอนหลับ พวกรับาริพิทุเรท เช่น เพนโตบาร์บิทัล ยากดประสาทอื่นๆ ที่ไม่ใช่บาร์บิพิทุเรท

2. ออกฤทธิ์กระตุ้นประสาทและสมอง (Stimulants) เช่น โคคาและโคเคน แอมเฟตามีน กระพ่อม

3. ออกฤทธิ์หลอนประสาท (Hallucinogens) เช่น LSD, STP, DMT นักการศึกษาบางคนได้รวมกัญชาไว้ในสารเสพติดประเภทนี้ด้วย ส่วนใหญ่ประเทศไทยจะพบมากที่สุด คือ กัญชา และ LSD

4. ออกฤทธิ์หลายอย่าง (Mixed) นักการศึกษาบางคนจัดให้กัญชาเป็นสารเสพติดอีกประการหนึ่ง คือ ออกฤทธิ์หลายอย่าง และกัญชาจัดเป็นยาเสพติดให้โทษตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2465 และอยู่ในความควบคุมตามพระราชบัญญัติกัญชา พ.ศ. 2477

5. สารเคมีที่ใช้สูดดม หรือสารระเหย (Volatile Solvents) เช่น กาว เบนซิล ทินเนอร์ สีฟันทิน อีเทอร์ น้ำยาซักแห้ง

ง. แบ่งตามชนิดของสารหรือยาเสพติดให้โทษ

1. ฝิ่นหรืออนุพันธ์ฝิ่น

ที่เสพกัน คือ ฝิ่นสุกได้จากการนำยางฝิ่นสุกเก็บไว้จนแห้ง (สีน้ำตาล) นิยมสูบกัน โดยการสูบด้วยกล้อง หรืออาจกินในรูปของฝิ่นก้อน

มีฤทธิ์ในการกดประสาทส่วนกลาง เช่น เฮโรอีน มอร์ฟีน โคเคอีน เพติดีน ผลที่ได้รับจากการเสพจะกดศูนย์ประสาทรับรู้ความรู้สึกส่วนสมองทำให้มึนงง และสมองเสื่อม ความตั้งใจเสื่อม กดศูนย์ประสาทหายใจ ทำให้หายใจช้าลง คลื่นไส้อาเจียน ออกฤทธิ์ต่อประสาทไซสันหลังทำให้เกิดอาการกระตุก ออกฤทธิ์ต่อระบบทางเดินอาหาร ทำให้กล้ามเนื้อลำไส้หดตัว ท้องผูกออกฤทธิ์ต่อระบบขับถ่ายปัสสาวะ ทำให้กล้ามเนื้อกระเพาะปัสสาวะหดตัว ถ่ายปัสสาวะลำบาก ออกฤทธิ์ต่อระบบไหลเวียนของโลหิต ลดความสามารถไหลเวียนของโลหิต

2. มอร์ฟีน

บางคนอาจเรียกมอร์ฟีน มีลักษณะเป็นผงสีขาวนวล ไม่มีกลิ่น รสขมจัด ละลายน้ำได้ง่าย นิยมเสพโดยการละลายน้ำฉีดเข้ากล้ามเนื้อที่สะโพก หรืออาจเสพโดยการกินในลักษณะผงยาบรรจุแคปซูล ฤทธิ์ของมอร์ฟีนแรงกว่าฝิ่น 8-10 เท่า ทางกรมแพทย์ใช้เป็นยาระงับอาการปวดที่รุนแรง เช่น อาการปวดภายหลังการผ่าตัดก่อนการคลอดบุตร

คุณสมบัติที่เป็นพิษของยาพวงมอร์ฟีนที่ได้มาจากฝิ่นนี้ เกิดขึ้นสองประการ คือ เกิดพิษเฉียบพลันเนื่องจากใช้ยาเกินขนาดซึ่งจะทำให้ถึงแก่ชีวิตทันที กับพิษจากการใช้ยาเป็นระยะเวลานาน สำหรับพิษจากการใช้ยาเป็นระยะเวลานานนั้น จะทำให้เกิดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความต้องการทางร่างกายจะเริ่มเกิดขึ้นหลังจากที่ได้รับทุก ๆ 4 ชั่วโมง เมื่อใช้ไปเรื่อยๆ นานเข้าจะทำให้ร่างกายเกิดความต้านทานต่อยา ทำให้ต้องเพิ่มปริมาณของยามากขึ้นเรื่อยๆ

3. เฮโรอีน

ที่แพร่หลายมี 2 ชนิด คือ เฮโรอีนบริสุทธิ์ และเฮโรอีนผสม ในปัจจุบันเฮโรอีนเป็นยาเสพติดที่ร้ายแรงที่สุด มีฤทธิ์แรงกว่ามอร์ฟีน 4 - 8 เท่า และแรงกว่าฝิ่น 30 - 80 เท่า การเสพเฮโรอีนเพียง 1 - 2 ครั้ง ก็อาจติดได้และถ้าเสพ 3 - 4 ครั้ง จะติดเกือบทุกคน

4. ยานอนหลับที่มีผลโดยตรงต่อระบบประสาทส่วนกลางอื่นๆ

สารเสพติดชนิดนี้ ได้แก่ ฟีนobarบิทัล เพนโตบาร์บิทัล เซโคบาร์บิทัล แอมโมบาร์บิทัล หรือเรียกว่า "เหล้าแห้ง", "ไอ้แดง", "ปีศาจแดง" หรือ "เสื้อแจ็กเก็ตสีเหลือง" เป็นต้น ผลที่ได้รับจากการเสพยาชนิดนี้จะทำให้มีเมื่อย ปวดไม่ชัด มีอาการมึนเมาตลอดเวลา

อาการที่เกิดจากสารเสพติด ถ้าเสพจำนวนน้อยรู้สึกผ่อนคลาย ถ้าเสพมากจะรู้สึกง่วงนอนมากไม่สนใจสิ่งใดๆ เดินไม่ตรง ทรงตัวไม่อยู่ ปวดไม่ชัด ปวดลิ้นพันเหมือนเมาสุรา ลักษณะผู้ติดยา จิตใจหดหู่ หงุดหงิด ขอบทะเลาะวิวาท ก้าวร้าวรุนแรง ขาดความรับผิดชอบชั่วดี เกิดความกล้าไม่กลัวตาย พิษของยานี้ก่อให้เกิดความโง่เขลาที่จะทำร้ายตนเอง

5. ยากระตุ้นประสาทส่วนกลาง

ยากระตุ้นประสาท เช่น แอมเฟตามีน "ยาบ้า" กระท่อม เมตแอมเฟตามีน หรือโคเคน ผลที่ได้รับออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง เช่น กระตุ้นศูนย์ กระตุ้นให้ทำงาน ทำให้ตื่นเต้น ออยากทำงาน เหนื่อยน้อยลง ทำให้สุข ทำให้ไม่อยากอาหาร แต่เมื่อสมองถูกกระตุ้นนานๆ ทำให้สมองออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนปลายหรือประสาทอัตโนมัติ ทำให้กระตุ้นการทำงานของหัวใจ หัวใจเต้นเร็ว ปริมาณเลือดสูบออกจากหัวใจมีมาก ความดันโลหิตสูงต่อมาระยะหนึ่งมีปฏิกิริยาได้กลับให้หัวใจเต้นช้าลงได้ มีผลต่ออารมณ์รู้สึกครึกครื้น พรั่นเพื่อประสาทหลอน เมื่อเลิกใช้จะซึมเศร้าอย่างหนัก หลับไม่ ใช้ติดต่อกันร่างกายจะอ่อนเพลียมาก ถ้าหมดฤทธิ์ยาจะเกิดอาการตัวสั่น ตึงเครียด อาจหมดสติและตายได้

6. ยาหลอนประสาท

ยาหลอนประสาท เช่น กัญชา LSD ผลที่ได้รับจากการเสพยาจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการรับรู้ ประสาทหลอน หูตเพ้อ วิงเวียนมีนเมา

อาการที่เกิดอาการเสพยา LSD เมื่อเสพยาจะมีนเมา ความดันโลหิตสูง ม่านตาขยาย มือเท้าสั่น หลอนประสาท เห็นภาพลวงตา ประสาทรับรู้ความรู้สึกแปรปรวนความผิดปกติ

กัญชาเมื่อเสพยาแรกๆ จะกระตุ้นประสาทรู้สึกครึกครื้นและสนุก หัวเราะง่ายต่อไป เกิดอาการถูกกด สับสนมากๆ เกิดอาการประสาทหลอน อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ลักษณะผู้ติดยาไม่สามารถควบคุมตนเอง อารมณ์อ่อนไหวง่าย ความคิดเลื่อนลอย การรับรู้ภาพพื้นเพอตัดตลึงใจผิด พลาด กล้ามเนื้อสั่น มือเท้าเย็น กระสับกระส่าย ตื่นเต้น คุมสติไม่อยู่ เป็นโรคจิตได้ง่าย

7. สารระเหย

สารระเหย เช่น กาว ทินเนอร์ น้ำยาทำความสะอาด เบนซิน ทาโซลิน ผลที่ได้รับจะมีนเมา เอะอะ สายตาพร่ามัว หูตไม่ชัด ตะกุกตะกัก ซึม

อาการแทรกซ้อนทางร่างกาย บางชนิดทำลายตับ เม็ดโลหิต ระบบประสาทส่วนกลาง และไต โดยตรงต่อกล้ามเนื้อหัวใจ บางรายมีผลกระทบกระเทือนต่อการหายใจ ถ้าเสพยาเสมอๆ ทำให้สมองเสื่อมได้ และตายได้เช่นกันถ้าใช้มากๆ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้สารเสพยา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้สารเสพยา ตามแนวคิดทางระบาดวิทยามี 3 ปัจจัย คือ

1. ยาและฤทธิ์ของยา (Agent)

จากความหมายขององค์การอนามัยโลกดังกล่าวข้างต้นก็ทำให้รู้ว่า จากฤทธิ์ของยา ทำให้ผู้ใดที่เสพยาเข้าไปจะเกิดการติด ฤทธิ์ของยาจะทำให้การทำงานของระบบต่างๆ ในร่างกายเปลี่ยนแปลงไป เช่น ในกลุ่มที่มีฤทธิ์กดประสาทส่วนกลาง เช่น เฮโรอีน มอร์ฟีน โคเคน เพชดิน ผลที่ได้จะทำให้กดศูนย์ประสาทรับรู้ความรู้สึกส่วนกลาง ทำให้มีนงง สมองเสื่อม เป็นต้น ถ้าใช้อย่างสม่ำเสมอจนถึงขั้นติด ร่างกายก็จะเกิดสภาพเคยชินต่อการทำงานในรูปนั้น ถ้าขาดสารดังกล่าวร่างกายก็จะพยายามคืนตัวเข้าสู่สภาพปกติ แต่การเปลี่ยนแปลงการทำงานของร่างกายที่เกิดขึ้นกระตุ้นทำให้ผู้เสพยามีอาการผิดปกติ ซึ่งมีความรุนแรงถึงขนาดทนไม่ได้ จึงต้องแสวงหามาเสพยาอยู่ตลอด เพื่อระงับอาการให้ร่างกายทำงานในระบบเดิมต่อไป จึงต้องแสวงหามาเสพยาอยู่เสมอ

2. ตัวผู้เสพ (Host)

จากสภาพสังคมที่มีความวุ่นวายสับสนและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประกอบกับสภาพของร่างกายและจิตใจของคนที่มีความบกพร่องในตัวไม่มากนักน้อย ทำให้คนมีความผิดปกติทางร่างกายทางจิตใจและทางสิ่งยึดเหนี่ยว เช่น บางคนหันไปหายาเสพติดเพื่อลดความเจ็บปวดหรือลี้มปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือแพทย์บางรายสั่งยาระงับปวดหรือยารักษาโรคบางชนิดโดยขาดความระมัดระวังทำให้ผู้ป่วยติดยาได้

ทางด้านจิตใจ ความอ่อนไหวทางจิตใจ อารมณ์ ซึ่งรุนแรงมากน้อยเพียงใดแล้วแต่บุคคล ทำให้วัยรุ่นต้องการที่จะทำอะไรก็ตามใจชอบหรือตามความนึกคิดของคน ต้องการที่จะได้รับสถานภาพทางสังคมเมื่อผิดหวังกับสิ่งที่ไม่ได้ตามความต้องการ ประกอบกับความอ่อนแอทางจิตใจทำให้หันมาสร้างโลกของตนเอง โดยใช้ยาเสพติด (สุชา จันทน์เอม, 2538 : 101) สอดคล้องกับสนิท สมัครการ และคณะ (2530 : 60) ความอ่อนแอทางจิตใจและอารมณ์ ผู้ติดยาประกอบกับสภาพแวดล้อมทางสังคมทำให้เป็นสาเหตุและแรงจูงใจในการเสพยาเสพติด

3. สิ่งแวดล้อม (Environment)

สิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งในการชักจูงให้บุคคลใช้สารเสพติด เช่น อยู่ในละแวกที่มีการค้าสารเสพติด ครอบครัวขาดความอบอุ่น (สุชา จันทน์เอม, 2538 : 101)

นอกจากนี้ สุพัฒน์ ธีรเวชเจริญชัย (2534 : 90-93) กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ติดสารเสพติด

1. เหตุจากการอยากทดลอง ซึ่งเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกองสารวัตรนักเรียน (2536 : 91) สาเหตุสำคัญประการแรกในการติดยา คืออยากทดลอง

2. เหตุจากการชักชวน ซึ่งอาจจะกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการที่เป็นไปตามวัย หรือถูกชักชวนจากเพื่อนซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วารุณี ภูริสินสิทธิ์ (2539 : 39)

3. เหตุจากการถูกหลอกลอง เนื่องจากสารเสพติดใหม่ๆ มักมีรูปแบบต่างๆ เช่น เป็นลูกกวาด ท็อฟฟี่หรือแคปซูล เช่น เหล้าแห้ง โดยที่ผู้เสพไม่รู้ว่าสิ่งที่เสเข้าไปมีโทษภัยแรง ผลสุดท้ายอาจติดได้

4. เหตุจากความคั่นอง บุคคลประเภทนี้รู้ว่าสารเสพติดให้โทษไม่ดี แต่ด้วยความคั่นองในบางรายอาจนำไปเพื่อความสนุกสนาน แสดงความเก่ง เพื่ออวดเพื่อน อวดผู้หญิง

5. เหตุจากปัญหาทางครอบครัว จากเอกสารการวิจัยของคณะกรรมการวิจัย
ปัญหาเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้กล่าวถึงลักษณะที่ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวไว้ ดังนี้

- 5.1 ความแตกร้างไม่เป็นปกติสุขในครอบครัว เป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เด็กมีความวุ่นวายในการแก่งแย่งชิงดี
- 5.2 ผู้ปกครองมีฐานะดี มีส่วนทำให้เด็กใช้ชีวิตเกเรขึ้นได้ เพราะบางรายให้ใช้เงินมาก ฟุ้งเฟ้อ อยากทำอะไรก็กินว้ย เมื่อถูกห้ามปรามก็มักไม่พอใจจึงหาทางออกคบเพื่อนเที่ยวเตร่ไปกับเพื่อนต่างเพศ
- 5.3 ปัญหาเศรษฐกิจในปัจจุบัน ผู้ปกครองส่วนมากต้องทำงานหนัก ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนเด็ก
- 5.4 บิดามารดา และผู้ปกครองขาดความรู้ธรรมชาติทางจิตใจ และความประพฤติของเด็กตามวัย ทำให้ไม่สามารถแนะนำทางให้เด็กเผชิญปัญหาชีวิตได้อย่างถูกต้อง
- 5.5 ผู้ปกครองบางรายไม่เอาใจใส่ดูแลเด็กที่นำมาเลี้ยงแทนลูกแท้ที่ควร มีความรู้สึกเป็นคนอื่น ทำให้เด็กต้องไปหาที่พึ่งนอกร้าน
- 5.6 ผู้ปกครองไม่สามารถตักเตือนให้เด็กเชื่อถือได้ และในบางรายผู้ปกครองก็อยู่ห่างไกล
- 5.7 ผู้ปกครองส่งเสริมในทางที่ผิดเช่น เมื่อเด็กมีคติเกิดขึ้นหรือประพฤติผิดแล้วผู้ปกครองให้ท้าย บางรายหาทางช่วยเหลือจนพันโทษ ทำให้เด็กได้ใจและไม่ได้สำนึกถึงการกระทำของตนเอง
- 5.8 บิดามารดาบางคนไม่มีเวลาพอสำหรับเด็ก ทำให้เด็กขาดความสนิทสนมและเด็กต้องไปหาที่พึ่งทางใจกับผู้อื่น ทำให้บุคลิกไม่เข้มแข็งตกเป็นเหยื่อของการถูกชักจูงได้ง่าย
- 5.9 สภาพบ้านแตกสาแหรกขาด บิดาหรือมารดาต่างมีภรรยาหรือสามีใหม่ ผู้ที่รับบาปคือ เด็กผู้ซึ่งไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับบิดาเลี้ยงหรือมารดาเลี้ยงได้
- 5.10 เด็กประเภทที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม เกิดจากสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด ผู้ปกครอง ไม่ปรองดองกัน
- 5.11 บิดามารดาขาดความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการอบรมสั่งสอนเด็ก

- 5.12 บางครอบครัวลุ่มหลงในเรื่องอบายมุขต่างๆ เช่น การพนัน ดื่มสุรา ทำให้เด็กเคยชินกับสิ่งอบายมุข
- 5.13 สภาพครอบครัวขาดสวัสดิภาพ เช่น บิดามารดาถูกรังแกและจากผู้อื่น
- 5.14 ไม่เอาใจใส่ส่งเสริมให้เด็กทำงานตามวัย

การป้องกันยาเสพติด

ความหมายของการป้องกันยาเสพติด

ความหมายของการป้องกันยาเสพติดนั้น มีนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายของการป้องกันยาเสพติดไว้คล้ายกัน ดังนี้

อรพีญ นาควัระ (2526 : 167) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การป้องกันปัญหาเสพติด คือ การให้การศึกษาค้นคว้าและข้อมูลที่เกี่ยวข้องแก่ประชาชน เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษและพิษภัย ตลอดจนถึงสาเหตุของการติดยาเสพติด

เรืองชัย บุญศักดิ์ (2527 : 152) กล่าวว่า การป้องกัน หมายถึง การให้การศึกษาค้นคว้าและข้อมูลที่เกี่ยวข้องแก่เยาวชนและประชาชนเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของการติดยาเสพติด

กล่าวโดยสรุป การป้องกันยาเสพติด หมายความว่า การให้การศึกษาค้นคว้าและข้อมูลที่เกี่ยวข้องแก่เยาวชนและประชาชน เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษ พิษภัยและสาเหตุของการติดยาเสพติด

ทำนุ สิริสิงห (2531 : 267-272) ได้กล่าวถึงวิธีดำเนินงานป้องกันปัญหาเสพติดที่หน่วยงานต่างๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ว่ามี 6 วิธีดังนี้

1. การให้ข่าวสาร (Information) การให้ข้อมูลและข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับข้อเท็จจริง ซึ่งควรจัดให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและต้องเป็นข่าวสารที่น่าเชื่อถือ

2. การให้การศึกษาด้านจิตใจหรือความรู้สึก (Affective Education) ช่วยให้คนรู้จักใช้กระบวนการคิดและตัดสินใจในการเลือกค่านิยม หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดหลังจากที่ได้พิจารณาผลที่ได้ของตัวเลือกแต่ละตัว โดยใช้เหตุผลและวิจารณญาณแล้ว

3. เพื่อนช่วยเพื่อน หรือเพื่อนเป็นที่ปรึกษาให้เพื่อน (Peer Counseling) ช่วยให้คนมีความมุ่งมั่นในชีวิตเพื่อจะได้มีความสำเร็จและมีความภูมิใจในตนเอง เมื่อทุกคนมีแผนในการดำเนินชีวิตแล้ว จะทำให้รู้สึกว่าคุณเป็นคนมีเป้าหมาย จะตัดสินใจทำอะไรลงไปต้องมีหลักการและเหตุผลที่เพียงพอ

4. การสร้างสื่อสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Family Communication) การสื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน ทั้งผู้ให้และผู้รับจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีงามต่อกันในครอบครัวจะช่วยขจัดปัญหาต่างๆ ทั้งในด้านส่วนตัว ครอบครัว และสังคมได้มาก

5. การให้ทางเลือก (Alternative) กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุน และตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานมีมากมาย ซึ่งสามารถเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้ เช่น เกี่ยวกับทางกาย ได้แก่ การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา ทางจิตใจ ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับศาสนา ทางสมอง เช่น การเข้าชมรมอ่านหนังสือ ทางสังคม เช่น บริการชุมชน ทางสุนทรียภาพ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี วาดเขียน การฝีมือ ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เห็นคุณค่าของเวลาและช่วยเบี่ยงเบนความสนใจของกลุ่มเป้าหมายไปจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้

แนวทางในการป้องกันการติดยาเสพติดในสถานศึกษา

แนวคิดวิธีการและวัตถุประสงค์ในการป้องกันการติดยาเสพติดในสถานศึกษา ได้มีนักวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ ได้ให้ทัศนะไว้พอรวบรวมได้ ดังนี้คือ

วินิจ ไซติสว้าง (2541, 9 -10) ได้กล่าวถึงแนวทางป้องกันสารเสพติด ไว้ดังนี้

1. สร้างความตระหนัก (Awareness) ให้เกิดกับนักเรียน ให้ทราบพิษภัยของสารเสพติด โดยต้องมีการรณรงค์ให้สร้างความตระหนักเกิดขึ้นกับนักเรียน ด้วยยุทธศาสตร์แบบต่างๆ โดยใช้สื่อจากภาพ จากของจริง สิ่งนี้ต้องสร้างความเข้าใจและจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง

2. ในกลุ่มที่สงสัย (กลุ่มเสี่ยง) ควรตรวจสุขภาพ ตรวจปัสสาวะ

3. ให้ถือว่านักศึกษาที่เสพยาเสพติดเป็นผู้ป่วย ไม่ใช่ผู้กระทำผิด เราต้องปฏิบัติ (Treat) เขาเหมือนผู้ป่วย ยกเว้นผู้จำหน่ายถือว่าเป็นผู้ผิด ถ้าพบนักเรียนที่เสพยาจะต้องรีบประสานงานกับผู้ปกครองทันที ให้การบำบัดที่ถูกต้องต่อไป และควรทำอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มเยาวชนที่มีพฤติกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด จัดแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มเพื่อใช้เป็นแนวทางสังเกต และติดตาม

1. กลุ่มที่ไม่เคยเสพยาเสพติด (กลุ่มบริสุทธิ์) กลุ่มนี้มีจำนวนมากจะต้องดูแลระดับระวังเป็นพิเศษ
2. กลุ่มทดลองเสพยาเสพติด (กลุ่มเสี่ยง) กลุ่มนี้จะต้องบำบัด สร้างความตระหนัก โดยการให้ข้อมูลที่แจ่ม กลุ่มนี้ถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลือ จะมีโอกาสติดสารเสพติดได้มาก
3. กลุ่มที่ติดสารเสพติด กลุ่มนี้เริ่มเป็นผู้ป่วย ต้องค้นหา บำบัด ประสานกับผู้ปกครอง
4. กลุ่มที่เสพยาและจำหน่าย กลุ่มนี้อันตรายต่อตนเองและสังคม ผู้ค้าจะใช้กลุ่มนี้เป็นยุทธศาสตร์ในการหาลูกค้ารายใหม่ กลุ่มนี้มีความผิดจะต้องมีพยานหลักฐานที่ชัดเจน มีกุศโลบายพิเศษ

ประเสริฐ ตันสกุล (2541, 45) ได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง แนวทางปฏิบัติเพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา โดยได้เสนอองค์ประกอบของการป้องกันสารเสพติด ไว้ดังนี้

1. ระดับนโยบาย ต้องมีความชัดเจนว่าต้องการเน้นด้านการป้องกัน
2. ระดับนโยบายผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติ ต้องไม่หลงทาง ต้องคิดให้มากกว่านี้
3. สถานศึกษาต้องจริงจังกับการป้องกัน มั่นคงในหลักการตามแนวทางที่ถูกต้อง หวังผลทางป้องกันมากกว่าผลประโยชน์อย่างอื่น การป้องกันจะต้องดำเนินการเป็นกระบวนการต่อเนื่อง

โนวลิส (Nowlis 1975 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ 2525, 11) ได้กล่าวถึงแนวทางป้องกันสารเสพติด ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้นำมาเป็นแนวทางในการป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา คือ

1. การใช้หลักกฎหมายและศีลธรรม อาศัยวิธีการขู่ลงโทษ หรือว่าจะลงโทษผู้เสพยาหรือผู้มีไว้ในครอบครองเพื่อช่วยให้เกิดความกลัวไม่กล้าทำ โดยออกกฎหมายตราบทลงโทษและบังคับใช้กฎหมายนั้น
2. อาศัยหลักทางการแพทย์และอนามัย เป็นการสกัดกั้นมิให้ผู้ติดสารเสพติดทำการแพร่ระบาดไปถึงผู้อื่น ได้ค้นหาผู้ติดยาและบำบัดรักษาการให้การศึกษาเกี่ยวกับการใช้ยาในทางที่ผิดเป็นสิ่งสำคัญ เน้นเรื่องรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์ปราศจากโรคภัย

3. อาศัยหลักจิตวิทยาสังคม วิธีนี้เน้นพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม การให้ข้อมูลความรู้เรื่องสารเสพติด หากไม่นำไปใช้หรือข้อมูลไม่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของตน ก็จะไม่เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

4. อาศัยหลักทางสังคม วัฒนธรรม วิธีนี้ถือว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ จึงเห็นว่าสังคมควรจะได้รับ การปรับปรุงให้เหมาะสมกับความ ต้องการโดยธรรมชาติของมนุษย์

แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น

วัยรุ่น มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า *adolescere* แปลว่า การเจริญเติบโตไปสู่ วุฒิภาวะ (to grow to maturity) เอลิซาเบธ เฮิร์ลลอค (Elizabeth Hurlock อ้างใน สุนีย์ ธีรดากร 2523 : 165) กล่าวถึง ความหมายของวัยรุ่นไว้ว่า "วัยรุ่นเป็นลักษณะที่เด็กจะพัฒนาไปสู่ความ เป็นผู้ใหญ่ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เด็กจะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงความคิด ความ เชื่อ และทัศนคติไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ และมักถือค่านิยมตามสิ่งแวดล้อมของตนมากยิ่งขึ้นตาม ลำดับ"

โครและโครว (Crow and Ceow, 1956) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นระยะเวลาที่เปลี่ยนจากการ พึ่งพาอาศัยผู้ใหญ่ และการได้รับการคุ้มครองจากผู้ใหญ่ไปสู่การพึ่งตนเอง และการตัดสินใจด้วย ตนเอง ซึ่งความยาวของวัยรุ่นนี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม

สำหรับวัยรุ่นนั้น สุชา จันทน์เอม (2528 : 1) กล่าวว่า เป็นวัยชีวิตที่คั่นกลางระหว่างความ เป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งไม่สามารถจะแบ่งได้แน่นอนว่า ควรกำหนดอายุเมื่อใด เพราะระยะ เวลาที่ต่อมทางเพศจะผลิตเซลล์สืบพันธุ์ได้นั้น ย่อมจะแปรผันไปตามแต่ละบุคคล และตามแต่ละ หมู่พวก

ลักษณะที่สำคัญของวัยรุ่น

1. เป็นวัยที่ร่างกายเจริญเติบโตไปสู่วุฒิภาวะตามแบบฉบับแห่งเชื้อชาติของตน เด็กทาง ประเทศแถบตะวันตกจะสูงได้มากกว่า เป็นต้น เด็กในวัยรุ่นตอนต้น ร่างกายจะเจริญเติบโตได้รวดเร็ว

เร็วมาก แขนขายาวขึ้น สัดส่วนของร่างกายก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยและจะเจริญเติบโตอย่างเต็มที่เมื่ออยู่ในวันตอนปลาย

2. เป็นวัยที่เห็นเพื่อนมีความสำคัญมากที่สุด จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่เพื่อน เช่น การแต่งกาย การไว้ทรงผม และการใช้ภาษาพูด จะเป็นแบบเดียวหรือคล้ายคลึงกับเพื่อนๆ

3. เป็นวัยที่แสวงหาฐานะทางสังคม (social status) ให้แก่ตนเอง ทำตัวให้เป็นที่ยอมรับทางสังคม

4. เป็นวัยที่สนใจการเลือกอาชีพ เริ่มสำรวจความนัดและความสนใจ ตลอดจนคุณลักษณะประจำตัวของตนว่าสามารถที่จะประกอบอาชีพใด หรือศึกษาต่อด้านใด

5. เป็นวัยที่แสวงหาอุดมคติ ปรัชญาชีวิตไว้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของตน

6. เป็นวันที่ต้องการอิสระจากการควบคุมอย่างเข้มงวดของผู้ใหญ่ ต้องการเป็นตัวของตัวเอง และตัดสินใจในสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับตนเองได้

7. ตัวตนในเรื่องปรัชญาชีวิต (philosophical self) วัยรุ่นจะกำหนดแนวความคิด อุดมคติ หลักเกณฑ์ต่างๆ ของชีวิตขึ้นเป็นของตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ศาสนา และสังคม เป็นต้น

อายุของวัยรุ่น

อายุวัยรุ่นโดยทั่วไป เด็กชายจะมีอายุระหว่าง 15-21 ปี เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 13-21 ปี ซึ่งจะสังเกตเห็นว่า เด็กหญิงเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชาย 2 ปี วัยรุ่นแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ

1. วัยรุ่นตอนต้น เด็กหญิงอายุ 13-15 ปี เด็กชายอายุ 15-17 ปี
2. วัยรุ่นตอนกลาง เด็กหญิงอายุ 16-17 ปี เด็กชายอายุ 18-19 ปี
3. วัยรุ่นตอนปลาย เด็กหญิงอายุ 18-21 ปี เด็กชายอายุ 19-21 ปี

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจะเริ่มขึ้นตั้งแต่แรกเกิด การเรียนรู้ทางสังคมจะเกิดขึ้นกับบุคคลตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเขาเติบโตขึ้นภายในสังคมนั้นๆ โดยที่บุคคลไม่ทันรู้ตัว แหล่งการเรียนรู้ทางสังคมที่สำคัญ 5 แหล่ง คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน ชุมชนและสื่อมวลชน (สุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, 2534 : 323 - 325) ดังนี้คือ

1. การเรียนรู้ทางสังคมในครอบครัว ครอบครัวเป็นแหล่งการถ่ายทอดทางสังคม (Socializing Agent) แหล่งแรกของคนส่วนมาก โดยสมาชิกที่มีอายุใสมากกว่าจะเป็นตัวแบบให้กับสมาชิกที่มีอายุน้อยกว่า แต่ก็มีบ้างในบางกรณีที่มีการกลับบทบาทกันได้ การเรียนรู้ทางสังคมบางครั้งก็อาจจะไม่เป็นไปตามความประสงค์ของพ่อแม่เสมอไป เช่น พ่อแม่สอนให้ลูกเป็นคนประหยัด แต่ลูกกลับเป็นคนฟุ่มเฟือย อาจเป็นเพราะว่าพ่อแม่สอนลูกโดยใช้คำพูดเพียงอย่างเดียว แต่การกระทำของพ่อแม่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ซึ่งก็หมายความว่า ระหว่างการสอนอย่างจริงจังด้วยคำพูดกับการแสดงพฤติกรรมโดยไม่ได้ตั้งใจ เด็กจะเลือกกระทำตามพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้ใหญ่มากกว่าคำพูดที่ผู้ใหญ่พูด ดังนั้นการจะสอนลูกหลานในครอบครัวให้ได้ผลมากที่สุด พ่อแม่จะต้องสอนโดยการแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนสอน และส่งเสริมให้กำลังใจลูก เมื่อลูกแสดงพฤติกรรมตามที่พ่อแม่ได้แสดงเป็นแบบอย่างให้ดู

2. การเรียนรู้ทางสังคมในกลุ่มเพื่อน วัยรุ่นเป็นวัยที่ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องการแต่งกาย การพูดจา กิริยาท่าทาง ความเชื่อ เจตคติ รสนิยม และค่านิยมต่างๆ วัยรุ่นที่คบหาสมาคมกับกลุ่มเพื่อนที่ดีก็มีแนวโน้มการเรียนรู้ของพฤติกรรมไปในทางที่ดี ในทางตรงข้ามวัยรุ่นที่คบหาสมาคมกับกลุ่มเพื่อนที่ไม่ดี ก็มีแนวโน้มการเรียนรู้ของพฤติกรรมไปในทางที่ไม่ดี การที่วัยรุ่นได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับกลุ่มเพื่อน ไม่ว่าจะเป็กลุ่มเพื่อนชนิดใดก็จะเป็สิ่งผลักดันให้วัยรุ่นเกิดการเรียนรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกของกลุ่มได้ ซึ่งจัดเป็นการเรียนรู้ทางสังคมแบบหนึ่ง

3. การเรียนรู้ทางสังคมในโรงเรียน โรงเรียนครูจะมีบทบาทเป็นตัวแบบ (model) ที่สำคัญกับนักเรียนมาก การกระทำของครูควรจะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ครูสอน เพื่อที่นักเรียนจะได้นำไปเป็นแบบอย่าง

4. การเรียนรู้ทางสังคมในชนบท ชุมชนเป็นโลกภายนอกสำหรับนักเรียน ที่นักเรียนจะได้พบเห็นการกระทำต่างๆ ทั้งที่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้เรียนรู้มา เมื่อใดที่นักเรียนได้ไปพบเห็นการกระทำของบุคคลในสังคมที่ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้เรียนรู้มา เมื่อนั้นก็จะเกิดปัญหาความขัดแย้งภายในใจว่า ตนจะตัดสินใจปฏิบัติอย่างไรดี

5. การเรียนรู้ทางสังคมจากสื่อมวลชน สื่อมวลชนมีความสำคัญมากในการเรียนรู้ทางสังคม เพราะจัดเป็นการเรียนรู้ทางสังคมจากการมีตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลในสังคมมีทั้งทางบวกและทางลบ มีทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม อิทธิพลทางบวกของสื่อมวลชนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ รายการโทรทัศน์ที่สาธิตการปรุงอาหารชนิดต่างๆ หรือการเกษตรแบบต่างๆ เป็นต้น อิทธิพลทางบวกของสื่อมวลชนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ การอบรมสั่งสอน

ศีลธรรมโดยผ่านรายการธรรมะทางโทรทัศน์ เป็นต้น อิทธิพลทางลบของสื่อมวลชนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การที่หนังสือพิมพ์ลงรูปฆาตกรรมโหดต่างๆ รวมทั้งลงเนื้อหาข่าวเกี่ยวกับวิธีการฆาตกรรมอย่างละเอียด ส่วนอิทธิพลทางลบของสื่อมวลชนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ การเสนอข่าวการรบราฆ่าฟัน การก่อกองกำลัง การปล้นฆ่า ดังนั้น การเสนอข่าวสาร สาระบันเทิง ทางสื่อมวลชน ควรจะได้มีการพิจารณากันอย่างละเอียดรอบคอบถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดตามมาภายในสังคมด้วย

สาเหตุของปัญหาวัยรุ่น

ปัญหาของวัยรุ่นมีสาเหตุมาจากองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน อันได้แก่ แรงขับภายในตัวของเด็กวัยรุ่น เช่น ความต้องการทางกายและความต้องการจิตใจ และจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกระตุ้นอยู่ภายนอก เราสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

1. เกิดจากปัญหาส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางกาย เช่น

1.1 การขาดสารอาหารบางอย่าง เช่น วิตามินบี ทำให้อารมณ์หงุดหงิดได้

1.2 การมีโรคประจำตัวทำให้มีผลต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ ของเด็ก รวมทั้งเป็น

อุปสรรคในด้านการเรียนการคบเพื่อน และการปรับตัว

1.3 ความพิการหรือความบกพร่องทางกายทำให้เด็กเกิดปมด้อยและอาจปรับตัวโดยสร้างปมเด่นในทางอื่น

1.4 เด็กที่มีสติปัญญาต่ำมีวุฒิภาวะต่ำ และมีบุคลิกภาพแบบเด็กๆ (Immaturity) ทำให้เป็นคนขาดความสามารถพึ่งตนเองไม่ได้ เป็นภาระแก่ครอบครัวและคนใกล้ชิดไปตลอด

1.5 ความกดดันและความผิดปกติของอารมณ์ทางเพศ พ่อแม่ที่เข้มงวดกวดขันในเรื่องเพศกับวัยรุ่นมากเกินไป ทำให้เด็กต้องเก็บกดเมื่อห่างไกลสายตาผู้ใหญ่ หรือคบเพื่อนไม่ดี เด็กผู้ชายก็อาจก่อคดีข่มขืน ซึ่งกลายเป็นอาชญากรรมทางเพศได้ สำหรับเด็กผู้หญิงนั้นจะหาโอกาสปล่อยตัวในการคบเพื่อนชาย หรือชิงสุกก่อนห่าม ตั้งครรภ์ก่อนสมรสได้

2. เกิดจากสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและบุคคลที่เด็กมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย เด็กวัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ปรองดองกัน ทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่เป็นนิจสิน (disturbed family) ครอบครัวแตกแยก พ่อแม่แยกทางกัน (broken home) พ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่ลูก เด็กย่อมขาดความอบอุ่นหาที่พึ่งไม่ได้ ขาดแบบฉบับของเพศหญิงชายที่ตนจะได้ประพฤติปฏิบัติตาม เมื่อไปโรงเรียนก็ไม่กล้านำปัญหาต่างๆ ทางบ้านไปปรึกษากับครู เด็กจึงต้องเก็บกดปัญหาไว้แต่ผู้เดียวทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน และนำไปสู่ความผิดปกติของอารมณ์และจิตใจ ส่งผลต่อพฤติกรรม

เรียนและการเข้าสังคมกับกลุ่มเพื่อน เมื่อครูและเพื่อนไม่เข้าใจจะก่อให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนทั้งทางบ้านและทางโรงเรียน ทำให้เหตุการณ์เลวร้ายมากขึ้น

นอกจากนี้สภาพแวดล้อมที่เด็กได้คลุกคลีอยู่ด้วย จะมีผลต่อพัฒนาการของเด็กมากทั้งที่ตั้งของบ้านและโรงเรียน จากการสำรวจพบว่าเยาวชนที่กระทำความผิดต้องถูกจับขึ้นศาลคดีเด็กนั้น ร้อยละ 80 มาจากครอบครัวในแหล่งเสื่อมโทรม (ฉวีวรรณ สุขพันธ์โพธาราม, 2527 : 139)

3. กลุ่มเพื่อนมีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหากับวัยรุ่นอย่างมาก เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่เห็นเพื่อนมีความสำคัญ จะเชื่อเพื่อนและประพฤติปฏิบัติตามเพื่อนมากกว่าใครทั้งสิ้น ถ้าวัยรุ่นคบเพื่อนไม่ดีจะเกิดผลเสียตามมา เพราะเด็กวัยรุ่นจะทำตามค่านิยมของกลุ่มเพื่อให้กลุ่มยอมรับ ถึงแม้ค่านิยมนั้นจะผิดหรือมีผลร้ายก็ตาม

4. สภาพเศรษฐกิจ ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ เป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดอาชญากรวัยรุ่น ความผิดของวัยรุ่นที่พบมาก ได้แก่ การลักทรัพย์ การติดยาเสพติด ช่องโจร ใช้อาวุธปืน วัตถุประสงค์ทำร้ายร่างกาย มั่วสุม เป็นต้น

5. สื่อมวลชนต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือ ที่จัดทำโดยไม่คำนึงถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมจะเป็นอันตรายมาก เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่อยากทดลอง ชอบเลียนแบบ ดารา หรือพระเอกถึงแม้จะมีความสามารถในทางผิดๆ เช่น ตัวเอกของภาพยนตร์ที่เป็นโจร แต่มีบุคลิกภาพเป็นที่ถูกอกถูกใจของวัยรุ่น เด็กวัยรุ่นก็จะเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านั้นได้

ยาเสพติดและวัยรุ่น

จากสถิติที่วัยรุ่นติดยาเสพติด เราพอจะแยกแยะสาเหตุของการติดยาเสพติดให้โทษได้ดังนี้

1. ติดเพราะยาซึ่งมีคุณสมบัติให้ติดเอง ผู้เคยเสพต้องใช้ยาเสพติดนั้นซ้ำต่อไปเรื่อยๆ ผู้เข้าไปคลุกคลีกับยาเสพติดแม้จะมีสุขภาพดีและมีความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะไม่ยอมให้ติด แต่ในบางครั้งผู้นั้นก็อาจติดได้เช่นกัน

2. ความอ่อนไหวทางจิตใจและอารมณ์ ซึ่งรุนแรงมากน้อยแล้วแต่บุคคล วัยนี้ต้องการที่จะทำอะไรตามใจชอบหรือความนึกคิดของตน ต้องการที่จะได้รับสถานภาพทางสังคม ต้องการประสบการณ์ใหม่ บางคนต้องการหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ยากที่ประดังมาจากสิ่งแวดล้อมรอบด้าน หรือจากความรู้สึกภายในที่ไม่สบายหรือความเจ็บปวดต่างๆ หันมาสร้างโลกของตัวเองโดยการใช้อยาเสพติด

3. ติดเพราะถูกชักชวน ถูกหลอกลวง ถูกบีบบังคับจากหมู่คณะ
4. ลังแวดล่อม นับว่ามีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งในการชักจูงให้บุคคลใช้ยาเสพติด เช่น อยู่ในละแวกที่อยู่อาศัยที่มีการค้ายาเสพติดและติดยาครอบบ้าน การอาศัยในครอบครัวเดียวกับผู้ใช้ยาเสพติด ครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร

(Demographic Characteristics Audience)

ผู้รับสารแต่ละคนจะมีลักษณะทางประชากรเฉพาะบุคคล เช่น เป็นผู้รับสารชายและผู้รับสารหญิง หรือเป็นผู้รับสารวัยรุ่นและผู้รับสารวัยชรา เป็นต้น โดยที่ความแตกต่างทางประชากรศาสตร์นี้จะมีอิทธิพลต่อการรับข่าวสารได้ ซึ่งลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร (Demographic Characteristics Audience) ได้แก่

1. อายุ (Age)

อายุของผู้รับสารเป็นลักษณะประชากรหนึ่งที่เราสามารถใช้ในการวิเคราะห์ผู้รับสาร อายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันในเรื่องความคิดและพฤติกรรม บุคคลที่มีอายุมากจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อการติดต่อสื่อสารต่างจากบุคคลที่มีอายุน้อย และบุคคลที่มีอายุน้อยจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อการติดต่อสื่อสารเปลี่ยนไปเมื่อตนมีอายุมากขึ้น (Mers, Michele Tolela and Myers, Gil E., 1982 : 5) โดยทั่วไปแล้ว คนที่มีอายุน้อยกว่ามักจะมีความคิดเสรีมากกว่า (more liberal) คนที่มีอายุมาก ในขณะที่คนที่มีอายุมากมักจะมีความคิดอนุรักษ์นิยมมากกว่า (more conservative) คนที่มีอายุน้อย คนที่มีอายุน้อยมักจะเป็นคนที่ยึดถืออุดมการณ์กว่า (more idealistic) ใจร้อนกว่า (more impatient) และมองโลกในแง่ดีกว่า (more optimistic) คนที่มีอายุมาก ในขณะที่คนที่มีอายุมากจะเป็นคนที่ยึดถือการปฏิบัติมากกว่า (more pragmatic) มีความระมัดระวัง (cautious) และมองโลกในแง่ร้าย (pessimistic) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก คนที่มีอายุมีประสบการณ์ในชีวิต ซึ่งเคยผ่านยุคเห็นต่าง ๆ ตลอดจนมีความผูกพันที่ยาวนานและมีผลประโยชน์ในสังคมมากกว่าคนที่มีอายุน้อย จึงมักไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคม เพราะการเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมมีผลกระทบต่อทรัพย์สิน สถานะทางสังคม และความลำบากในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ คนที่รุ่นต่างกันยังมีประสบการณ์ของชีวิตที่แตกต่างกันไปด้วย

นอกจากความแตกต่างในเรื่องความคิดแล้ว อายุยังเป็นสิ่งกำหนดความแตกต่างในเรื่องความยากง่ายในการชักจูงใจด้วย การวิจัยทางจิตวิทยาพบว่า เมื่อคนมีอายุมากขึ้น โอกาสที่คนจะเปลี่ยนใจหรือถูกชักจูงใจจะน้อยลง (Burgoon, 1974 : 58) นอกจากนั้นโดยปกติแล้ว คนที่มีวัยต่างกันมักจะมีความต้องการในสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไปด้วย เช่น คนวัยกลางคนและคนสูงอายุ มักคิดในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การรักษาพยาบาล การมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง ในขณะที่คนหนุ่มสาวอาจจะสนใจในเรื่องการศึกษา ความยุติธรรม และความเสมอภาคในสังคม

ลักษณะของการใช้สื่อมวลชนก็แตกต่างกัน คนที่มีอายุมากมักจะใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาข่าวสารหนักๆ มากกว่าเพื่อความบันเทิง เช่น อ่านจดหมายถึงบรรณารักษ์ ชาวกรบ้าน การเมือง หรือบทบรรณาธิการมากกว่าอ่านเรื่องตลกหรือข่าวกีฬา ในการฟังวิทยุก็เช่นกัน คนที่มีอายุมากมักจะฟังรายการหนักๆ เช่น ข่าวการอภิปรายปัญหาสังคม เศรษฐกิจ รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา มากกว่ารายการเพื่อความบันเทิง (ปรมะ สตะเวทิน, 2533: 113) ซึ่งบรู๊ค (William D. Brooks, 1971 : 211-212) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์สื่อมวลชนผู้รับสาร ตามลักษณะประชากรด้านอายุไว้ 3 ประการคือ

1. อายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันในเรื่องความคิดและพฤติกรรม
2. อายุเป็นสิ่งที่กำหนดความแตกต่างในเรื่องความยากง่ายในการจูงใจ
3. กลุ่มคนที่มีอายุต่างกัน ลักษณะของการใช้สื่อมวลชนก็แตกต่างกัน

2. เพศ (Sex)

ความแตกต่างระหว่างเพศทำให้บุคคลมีพฤติกรรมของการติดต่อสื่อสารที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เพศหญิงมีแนวโน้มและความต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารมากกว่าเพศชาย ในขณะที่เพศชายไม่ได้มีความต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นจากการรับและส่งข่าวสารนั้นด้วย (Willio, P.A., 1980:87)

ผู้หญิงจึงมักจะเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหวหรือเจ้าอารมณ์ (emotion) โอนอ่อนผ่อนตาม (submissive) และเป็นแม่บ้านแม่เรือน (home-oriented) นอกจากนั้นการวิจัยหลายเรื่องยังพบว่า ผู้หญิงถูกชักจูงใจมากกว่าผู้ชาย นอกจากนั้นผู้ชายยังใช้เหตุผลมากกว่าผู้หญิง และจดจำข่าวได้มากกว่าผู้หญิงด้วย แต่ผู้หญิงเป็นเพศที่ยังถึงจิตใจของคนได้ดีกว่าผู้ชาย (more people-centered) (ปรมะ สตะเวทิน, 2533:115)

3. สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic Status)

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หมายถึง อาชีพ (Occupation) รายได้ (Income) เชื้อชาติและชาติพันธุ์ (Race and Ethnic group) ตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว (Family background) ซึ่งหากมีปัจจัยที่กล่าวข้างต้นต่างกัน ก็จะส่งผลให้มีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ในส่วนของรายได้ คนที่มีฐานะดีหรือมีรายได้สูงมักใช้สื่อมวลชนมาก และมักเป็นรายการเกี่ยวกับเรื่องข่าวสารการบ้านการเมือง ปัญหาสังคม และเศรษฐกิจต่างๆ (ประมะ สตะเวทิน, 2533 :115)

การวิจัยทางนิเทศศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่า สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้รับสาร มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อปฏิภพของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารและสาร สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้คนมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนคติ ค่านิยมและเป้าหมายที่ต่างกัน คนที่มีพื้นฐานทางครอบครัวต่างกันย่อมมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมที่ต่างกัน ทฤษฎีทางสังคมวิทยาทั้งหลายได้ยอมรับว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลโดยทั่วไป และถือว่า ครอบครัวเป็นสังคมแรกของบุคคล ในทำนองเดียวกัน คนที่มีอาชีพต่างกันย่อมมองโลกมีแนวคิด มีอุดมการณ์ มีค่านิยมต่อสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไป คนที่รับราชการมักจะคำนึงถึงเรื่องยศฐาบรรดาศักดิ์ ศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิของข้าราชการในขณะที่คนทำงานธุรกิจเอกชน อาจคำนึงถึงรายได้และการมีศักดิ์ศรีของตนเองด้วยเงินทองที่สามารถจะซื้อหา หรือจ่ายใช้สอยสิ่งที่ตนต้องการเพื่อรักษาสุขภาพในสังคมของตน แม้แต่คนที่รับราชการด้วยกัน ก็ยังมีความคิดเห็น ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมที่แตกต่างกัน อาจารย์มหาวิทยาลัยถูกกำหนดบทบาทโดยสังคมให้เป็นสมณะ ชลุกอยู่กับการค้นคว้าตำราและการทดลองยึดมั่นในอุดมการณ์และมีความอิสระในทางความคิด ในขณะที่ทหารมีความยึดมั่นในกฎระเบียบ มีพฤติกรรมที่เข้มแข็งห้าวหาญ จนบางครั้งกลายเป็นคนก้าวร้าว แพทย์ ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา ฯลฯ ก็ล้วนแล้วแต่มีความคิด ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมแตกต่างกันไป นอกจากครอบครัวและอาชีพแล้ว รายได้ตลอดจนเชื้อชาติก็มีบทบาทสำคัญต่อผู้รับสารด้วย รายได้ของคนย่อมเป็นเครื่องกำหนดความต้องการของคน ตลอดจนกำหนดความคิดเห็นของคนเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และพฤติกรรมต่างๆ

นอกจากนี้ตำแหน่งหน้าที่การงาน มักทำให้กลุ่มผู้รับสารกลุ่มนี้ ต้องมีภาระและงานสังคมมากมาย การชมโทรทัศน์จึงเป็นไปได้น้อย ในขณะที่การอ่านหนังสือพิมพ์ ทำได้ง่ายกว่ามาก อาจอ่านในขณะที่นั่งรถไปทำงาน ในขณะที่พักก็ได้ และความบันเทิงของคนกลุ่มนี้ อาจแสวงหาได้ง่ายจากสถานเริงรมย์ โดยไม่ต้องพึ่งพาโทรทัศน์ โทรทัศน์จัดว่าเป็นสื่อ ที่ใช้ความพยายามน้อย

(Low Effort) และทักษะต่ำ (Low Skills) ดังนั้นกลุ่มผู้รับสารที่มีการศึกษาน้อยและรายได้ต่ำ ซึ่งมีทักษะในการอ่านน้อย และขาดเงินในการที่จะไปหาความบันเทิงอื่นๆ จึงมักอาศัยเครื่องรับโทรทัศน์เป็นเครื่องช่วยให้ชีวิตประจำวันรื่นรมย์และน่าสนใจมากขึ้น

4. การศึกษา (Education)

การศึกษาหรือความรู้ (Knowledge) เป็นลักษณะอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ดังนั้น คนที่ได้รับการศึกษาในระดับที่ต่างกัน ในยุคสมัยที่ต่างกัน ในระบบการศึกษาที่ต่างกัน ในสาขาวิชาที่ต่างกัน ย่อมมีความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ และความต้องการที่แตกต่างกันไป คนที่มีการศึกษาสูง หรือมีความรู้ดีมักจะได้เปรียบอย่างมากในการเป็นผู้รับสารที่ดี ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้มักมีความรู้กว้างขวางในหลายเรื่อง สามารถเข้าใจสารได้ดี (ปรเม สตะเวทิน, 2533) คนที่มีการศึกษาสูง หรือมีความรู้ดีจะได้เปรียบอย่างมากในการเป็นผู้รับสารที่ดี ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้มีความรู้กว้างขวางในหลายเรื่อง มีความเข้าใจศัพท์มากและมีความเข้าใจสารได้ดี แต่คนเหล่านี้มักจะเป็นคนที่ไม่ค่อยเชื่ออะไรง่ายๆ สารที่ไม่มีหลักฐานหรือเหตุผลสนับสนุนเพียงพอ มักจะถูกโต้แย้งจากคนเหล่านี้

ริเวอร์ส ปีเตอร์สันและเจนเซน (Rivers, Peterson and Jensen, 1971 อ้างถึงในปรเม สตะเวทิน, 2538) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วคนที่มีการศึกษาสูงมักจะใช้สื่อมวลชนมากกว่าคนที่มีการศึกษามต่ำ และคนที่มีการศึกษาสูงมักจะใช้สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ ในขณะที่คนที่มีการศึกษามต่ำ มักจะใช้สื่อมวลชนประเภทวิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หากผู้มีการศึกษาสูงมีเวลาว่างพอ คนเหล่านี้จะใช้ทั้งสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ แต่หากมีเวลาจำกัด ผู้ที่มีการศึกษาสูงมักจะแสวงหาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากกว่าสื่อประเภทอื่น (Schramm and Roberts อ้างใน ปรเม สตะเวทิน, 2533 : 117) ซึ่งแคทซ์ (Katz, 1973) กล่าวว่า คนที่มีการศึกษาสูงมากขึ้นจะเป็นผู้ที่เปิดรับข่าวสารต่างๆ มาก สอดคล้องกับสิ่งที่เขามีความรู้ (อ้างถึงในบุครินทร์ หนูนักดี, 2534 : 35)

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร และประสิทธิผลของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยผ่านตัวกลางหรือสื่อประเภทต่างๆ กระบวนการสื่อสารจึงเป็นตัวกำหนดประสิทธิผลของการสื่อสาร ถ้า

กระบวนการสื่อสารมีประสิทธิภาพสูง การสื่อสารก็จะมีประสิทธิผลมาก ทั้งนี้ปัจจัยต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นกระบวนการสื่อสารยังมีความสัมพันธ์กัน มีผลกระทบซึ่งกันและกันและยังมีผลต่อการสื่อสารด้วย

โรเจอร์ส (Rogers,1973) นักวิชาการด้านการสื่อสารได้ให้ความหมายของการสื่อสารที่สามารถนำไปปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ได้ไว้ว่า “การสื่อสารคือ กระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสาร ถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสารด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร” วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการสื่อสารคือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเพื่อก่อให้เกิดผลบางประการในตัวผู้รับสาร โดยเกิดจากความตั้งใจของแหล่งสาร ซึ่งผลของการสื่อสารมี 3 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงในระดับความรู้ (Change in Receiver's knowledge)
2. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Change in Receiver's attitude)
3. การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม (Change in Receiver's behavior)

การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ประเภทนี้ จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้ได้รับสารได้รับข่าวสารแล้ว จะก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น และจะมีผลทำให้เกิดทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งนั้น

ปรมะ สตะเวทิน (2533 : 65) ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการถ่ายทอดข่าวสารจากบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” โดยผ่านสื่อ กระบวนการสื่อสารจึงประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องสื่อและผู้รับสาร

การสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการ หมายถึง การมีลักษณะที่ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาไม่มีจุดเริ่มต้น และไม่มีจุดสิ้นสุด ไม่มีการหยุดนิ่ง ผู้ส่งสารกลายเป็นผู้รับสาร และผู้รับสารกลายเป็นผู้ส่งสารในเวลาเดียวกันได้

เดวิด เบอริโล (Berlo,1960) ศาสตราจารย์ทางการสื่อสารที่มหาวิทยาลัย Michigan State ได้เสนอรายละเอียดปลีกย่อยในองค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งรายละเอียดปลีกย่อยนี้จะเป็นตัวบ่งชี้ว่า การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงไร หรือได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการสื่อสาร 6 ประการ คือ

1. แหล่งสาร (Communication Source)

2. ผู้เข้ารหัส (Encoder)
3. สาร (Message)
4. ช่องทางหรือสื่อ (Channel)
5. ผู้ถอดรหัส (Decoder)
6. ผู้รับสาร (Communication Receiver)

เบอร์โล ได้นำเอาแหล่งสาร และผู้เข้ารหัสมารวมไว้ในองค์ประกอบเดียวกัน คือ Source และได้นำเอาผู้ถอดรหัสกับผู้รับสารมารวมเป็น Receiver

1. ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร (Source)

หมายถึง แหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับความคิด เหตุการณ์ต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ ส่งต่อไปยังผู้รับสาร (Receiver) ผู้ส่งสารนี้อาจจะเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือบุคคลหลายคน เช่น สถาบัน องค์กร สถาบันวิทยุ สถาบันโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร (Source) ควรจะมีลักษณะที่ดี ดังนี้

1.1 ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญในการสื่อสาร ซึ่งจะช่วยให้ผู้ส่งสารสามารถวิเคราะห์จุดประสงค์และความต้องการในการสื่อสารได้ รวมถึงรู้จักเลือกสื่อ และภาษาที่เหมาะสมกับผู้รับสารแต่ละกลุ่ม

1.2 ทักษะคติ (Attitudes) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยทัศนคติแบ่งออกเป็น

1.2.1 ทักษะคติต่อตนเอง เป็นการที่ผู้ส่งสารประเมินตนเอง กล่าวคือ ผู้ส่งสารอาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นทัศนคติในทางลบ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้ส่งสารอาจมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองก็ได้ ทัศนคติต่อตนเองมีผลสืบเนื่องมาจากบุคลิกภาพด้วย และยังมีผลต่อการสร้างสารอย่างมาก

1.2.2 ทักษะคติต่อเนื้อหา เป็นทัศนคติที่ผู้ส่งสารจะมีต่อเนื้อหาของสารที่เขาจะส่ง

1.2.3 ทักษะคติต่อผู้รับสาร หรือบุคคลอื่นๆ ในกระบวนการสื่อสาร กล่าวคือ ถ้าผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ก็จะทำให้การสื่อสารแตกต่างกันออกไป

1.3 ระดับความรู้ (Knowledge Level) ผู้ส่งสารจะต้องมีความรู้และความเข้าใจในข่าวสารที่จะส่งไปก่อน เพื่อสามารถถ่ายทอดข่าวสารไปยังผู้รับได้

1.4 ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social & Cultural System) หรือพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-Cultural Background) บุคคลที่มีพื้นฐานทางสังคมต่างกัน วัฒนธรรมต่างกันจะมีการสื่อสารที่แตกต่างกันไปด้วยเช่น ค่านิยม ความเชื่อ ตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้ส่งสาร จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสาร นอกจากนั้นผู้ส่งสารยังจะต้องทบทวนถึงพื้นฐานทางสังคม และวัฒนธรรมของผู้รับสารเสียก่อนจึงจะสามารถทำการสื่อสารให้ได้ผลดี

2. สาร (Message)

หมายถึง สิ่งที่ผู้ส่งสารให้ผู้รับสาร โดยสารจะเป็นตัวแทนของความคิดที่ส่งผ่านไป ตามสื่อ และไปกระตุ้นให้เกิดความหมายแก่ผู้รับ ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การเขียน ภาพ เสียงเพลง ฯลฯ ก็นับว่าเป็นสาร ซึ่งสารที่ดีจะต้องเป็นสารที่เรียกร้องความสนใจ (Attention) ทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมกัน (Common Experience) และสารนั้นจะต้องตรงกับความต้องการของผู้รับสารด้วย แต่อย่างไรก็ตาม สารนี้จะไม่มีความหมายเลยถ้าผู้รับสารไม่มีความสามารถในการอ่าน หรือแปลความต่อสารนั้น

3. ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channels)

ในกระบวนการสื่อสารมวลชน ช่องทางการสื่อสารที่รู้จักกันโดยทั่วไป ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น ความเหมาะสมของสื่อที่จะใช้จะต้องสอดคล้องกับการรับรู้ของผู้รับสาร

การใช้ช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม จะทำให้การสื่อสารบรรลุประสิทธิผล เพราะช่องทางการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับผู้รับสารในการเลือกจดจำ เช่น เมื่อผู้ส่งสารเปลี่ยนความเร็วในการพูด ระดับเสียงและคุณภาพเสียง ผู้รับสารก็จะเลือกจดจำเนื้อหาของสารได้มาก แต่ถ้าผู้ส่งสารเฉยเมยต่อการใช้ช่องทางการสื่อสาร ย่อมทำให้ผู้รับสารไม่อาจจดจำสารนั้นได้ ความคล่องตัวในการใช้ช่องทางการสื่อสารกับผลสัมฤทธิ์ในการสื่อสารมักไปด้วยกัน และวิธีการสื่อสารที่ดีมักจะชักจูงใจผู้รับสารได้ดีด้วย (พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์, 2531)

4. ผู้รับสารหรือผู้ถอดรหัส (Receiver)

หมายถึง ผู้ที่รับข่าวสารจากแหล่งสาร เป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง อาจเป็นบุคคลที่กำลังรับฟัง ดูหรืออ่านข่าวสาร หรือเป็นสมาชิกของกลุ่ม เช่น ผู้ฟังคำบรรยาย หรือมวลชน

โดยปกติแล้วผู้รับสารจะทำหน้าที่เป็นคนถอดรหัส (Decode) ข่าวสารที่มาจากแหล่งข่าวสารด้วยตนเอง ยกเว้นบางกรณีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชน (Mass Communication) ผู้รับสารอาจไม่สามารถถอดรหัสได้ ต้องอาศัยบุคคลอื่น เช่น คนอ่านหนังสือไม่ได้ต้องอาศัยบุคคลอื่นอ่านให้ฟัง เป็นต้น

ผู้รับสารก็เช่นเดียวกับผู้ส่งสาร คือ จะต้องมืองค์ประกอบต่อไปนี้รวมอยู่ด้วย จึงจะทำให้การสื่อสารได้ผล

4.1 ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) ประกอบด้วย ความสามารถในการฟัง การอ่านและการคิด ถ้าผู้รับสารไม่มีทักษะเหล่านี้ เขาจะไม่สามารถรับและถอดรหัสได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสังคมใดก็ตามที่มีผู้อ่านออกเขียนได้น้อย สังคมนั้นจะพัฒนาค่อนข้างช้า

4.2 ทศนคติ (Attitudes) ผู้รับสารจะถอดรหัสของสารได้ขึ้นอยู่กับทัศนคติที่เขามีต่อตนเอง ทัศนคติที่มีต่อผู้ส่งสาร และทัศนคติที่มีต่อเนื้อหาของสาร คือ ผู้รับสารที่จะถอดรหัสได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องไม่ดูถูกตนเอง ไม่มีอคติต่อข่าวสารที่จะรับ และต้องให้ความเชื่อถือต่อผู้ส่งสาร

4.3 ระดับความรู้ (Knowledge) การสื่อสารจะได้ผลดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้รับสารว่าจะมีความเข้าใจในสัญลักษณ์ เนื้อหาสาร ธรรมชาติของการสื่อสารแค่ไหน ถ้าหากว่าผู้รับสารไม่เข้าใจแล้ว จะทำให้การรับสารผิดไป ไม่ตรงกับที่ผู้ส่งสารต้องการจะให้ผู้รับสารได้รับ

4.4 ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social & Cultural System) บุคคลที่มีวัฒนธรรม ตำแหน่งในสังคม สถานภาพ กลุ่มสมาชิก การดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ย่อมจะทำให้การรับและแปลความหมายของสารผิดไป การเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมจะทำให้วิธีการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากองค์ประกอบของการสื่อสาร ในส่วนของแหล่งสารและผู้รับสาร จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเหมือนกัน คือจะต้องประกอบไปด้วยทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม

ในส่วนของทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) ของแหล่งสารจะอยู่ในรูปของการพูดและการเขียนแต่ในขณะที่ทักษะการสื่อสารของผู้รับสารจะอยู่ในรูปของการฟังและการอ่าน

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง 4 ประเภท จะเป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพของการสื่อสาร และองค์ประกอบในแต่ละตัวจะมีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน

ผลของการติดต่อสื่อสารนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปได้หลายทางทั้งในทางลบและทางบวก ผลที่ได้รับนั้นอาจจะไม่ตรงกับเป้าหมายของผู้ส่งก็ได้ เนื่องจากองค์ประกอบหลายๆอย่างที่ทำให้สารที่ส่งไปถึงผู้รับเกิดการผิดพลาดไป ดังนั้น ในการดำเนินงานในโครงการพูดเยาวยชนต่อต้านยาเสพติดติดสัญญา จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาและทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งถึงองค์

ประกอบของการสื่อสารทั้ง 4 ประการนี้ เพื่อที่จะทำการสื่อสารผ่านกิจกรรมต่างๆ ในโครงการ ให้มีความสอดคล้องและเกิดผลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมในโครงการให้มากที่สุด

นักวิชาการสื่อสารได้พยายามศึกษาถึงการเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสาร โดยศึกษาถึงองค์ประกอบแห่งความสำเร็จในการสื่อสาร

วิลเบอร์ ชรามม์ (Danial Lernep and Wilbur Schramm, 1967 อ้างถึงในณรงค์ สมพงษ์ ,2535 : 26-28) นักการสื่อสารที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่ง ได้กล่าวถึงเงื่อนไขที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการติดต่อสื่อสาร 7 ประการ คือ

1. การเคลื่อนไหวที่มีการวางแผนมาก่อน (A planned dynamic)

การเปลี่ยนแปลงต้องเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางจิตวิทยา และสังคมซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ต้องการ ทฤษฎีการสื่อสารส่วนใหญ่เน้นจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความเข้าใจใน 2 ด้านนี้ ดังนั้นการวางแผนสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยพื้นฐาน และความเคลื่อนไหวทางจิตวิทยาและสังคมของบุคคลมาประกอบกันเพื่อออกแบบการเปลี่ยนแปลง เช่น ความเชื่อของนักติดต่อสื่อสารและข่าวสาร การเลือกพฤติกรรมของผู้รับสาร ความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ หน้าที่ของผู้นำทางความคิดและนักนวัตกรรรม ในการยอมรับการกระทำใหม่ ๆ

2. ความเหมาะสมกับวัฒนธรรม (A fit to the culture)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่มีผลกระทบอย่างมากต่อขนบธรรมเนียม คุณค่าและการปฏิบัติที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบว่ามีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นมากเพียงไร ความต้องการพื้นฐานเพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของความเข้าใจ และความเหมาะสมกับวัฒนธรรมที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงนั้น

3. การส่งข่าวสาร (Delivering the message)

การสื่อสารจะให้ประสิทธิภาพ ข่าวสารต้องถึงผู้รับ เช่น เอกสารเผยแพร่ อาจกองอยู่ในสำนักงาน เพราะไม่มีผู้ที่จะนำไปเผยแพร่ในหมู่บ้าน การติดต่อสื่อสารต้องมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงไปยังบุคคลที่สามารถจะตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงนั้นได้โดยตรง

4. การใช้การติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two-way Communication)

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าที่ใดก็ตามซึ่งต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งในทางทัศนคติหรือพฤติกรรม การใช้การติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทางจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการติดต่อ

สื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) การติดต่อสื่อสาร 2 ทางต้องการมีส่วนร่วมของบุคคลทั้งผู้รับและผู้ส่ง และต้องมีปฏิริยาสะท้อนกลับ (Feedback)

5. การทำซ้ำความน่าเชื่อถือและความสนใจ (Repetition, Credibility and Attention)

การติดต่อสื่อสารต้องทำให้เกิดการได้ยิน การเห็นในลักษณะบ่อย ๆ ใช้หลาย ๆ ช่องทาง และใช้แหล่งข่าวสารที่น่าสนใจมีคุณค่า เช่น นอกจากจะใช้โปสเตอร์แล้ว ควรสนับสนุนด้วยสื่ออื่น ๆ ด้วย อาทิ รายการวิทยุ การอภิปรายในหมู่บ้าน การเยี่ยมเยียนและการรณรงค์ การใช้ช่องทางต่าง ๆ ควบคู่กันไปก็เพื่อให้ผู้รับมีโอกาสตรวจสอบความถูกต้อง ชัดความสงสัยและทำให้การกระจายของสารไปถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางด้วย

6. การสาธิต (Demonstration)

หลายครั้งที่การสาธิตประสบกับความล้มเหลว ถ้าหากกระทำกันอยู่เฉพาะในห้องเรียน แต่เมื่อผู้สาธิตได้เหวี่ยงรองเท้าทิ้งไปและลงไปเดินลุยอยู่ในนาข้าวด้วยตัวเองจริง ๆ การสาธิตนั้นก็ย่อมจะได้รับผลสำเร็จมากกว่า และถ้าหากชาวบ้านสามารถเห็นวิธีการปฏิบัติของเพื่อนบ้านหรือสิ่งที่หมู่บ้านถัดไปได้ทำ ได้พบปะพูดคุยกับบุคคลที่ได้ลงมือทำงานนั้นแล้วก็จะมีค่ามากกว่าการได้ฟังคำบรรยายจากเจ้าหน้าที่พัฒนาเสียอีก

7. การฝึกปฏิบัติ (Practice)

ถ้าต้องการให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ ก็ต้องมีการฝึกปฏิบัติ ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานอย่างหนึ่งของทฤษฎีการเรียนรู้ การติดต่อสื่อสารจะต้องมีการฝึกปฏิบัติโดยอาศัยความรู้ที่ได้รับจะช่วยตอกย้ำความเข้าใจและยืนยันความถูกต้องในสิ่งที่ได้เรียนรู้มา

กฎแห่งการสื่อสาร 5 ข้อ

Keith Davis (อ้างถึงใน วิรัช ลภรัตนกุล, 2540 หน้า 172.) ได้ให้กฎ 5 ข้อแห่งการสื่อสารดังนี้

เมื่อผู้ส่งสารสื่อสารไปยังผู้รับสารนั้น ผู้ส่งสารย่อมมีวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้ 5 ข้อต่อผู้รับสาร หรือเรียกว่ากฎ 5 ข้อแห่งการสื่อสาร นั่นคือ

1. รับสารนั้นได้ (Receive)
2. เข้าใจสารนั้น (Understand)
3. ยอมรับ (Accept)

4. เกิดการปฏิบัติ (Action)
5. มีปฏิกริยาตอบกลับ (Provide Feedback)

ฉะนั้น เมื่อมีการสื่อสารเกิดขึ้นและผู้รับสามารถบรรลุถึงกฎ 5 ข้อ หรือ 5 ขั้นตอนนี้ ย่อมถือได้ว่าเป็นการสื่อสารที่ประสบผลสำเร็จ (Full Successful)

อุปสรรคหรือสิ่งสกัดกั้นการติดต่อสื่อสาร (Barriers to Communication)

ในที่นี้ อุปสรรคหรือสิ่งสกัดกั้นการติดต่อสื่อสาร ก็คือ ตัวการหรือสิ่งที่ยุบยวงวนการติดต่อสื่อสารหรือทำให้การติดต่อสื่อสารต้องติดขัดเป็นไปได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือบางครั้งอาจทำให้การติดต่อสื่อสารนั้นเป็นไปไม่ได้เลย อันได้แก่ “การสื่อสารที่ล้มเหลว” (Communication Breakdowns)

ในการจัดโครงการพูดเยาวชนต่อต้านยาเสพติดสัญจร เราจึงควรคำนึงถึงอุปสรรคหรือสิ่งสกัดกั้นการติดต่อสื่อสารต่างๆ เหล่านี้ด้วย เพื่อที่เราจะได้หาทางหลีกเลี่ยงหรือป้องกันแก้ไข เพื่อให้การติดต่อสื่อสารในโครงการนั้นเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย

อุปสรรคแห่งการติดต่อสื่อสารที่สำคัญ มีดังนี้คือ (วิรัช ลภีรัตนกุล, 2540 : 172-176)

1. อุปสรรคทางด้านกลไก (Mechanical Noise) คือ สิ่งที่เป็นอุปสรรคยวงวนกลไกแห่งการติดต่อสื่อสาร อุปสรรคประเภทนี้บางครั้งเราก็เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “อุปสรรคแห่งช่องทางการติดต่อสื่อสาร” (Channel Noise) ซึ่งเกิดขึ้นได้เสมอทั้งช่องทางการติดต่อสื่อสารที่ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่ใช้วิธีสื่อสารด้วยการพบปะพูดคุยกัน

2. อุปสรรคทางด้านภาษา (Semantic Noise) หมายถึง อุปสรรคทางด้านภาษาซึ่งเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาษาในข่าวสาร ทำให้เข้าใจในข่าวสารนั้นได้ยากลำบาก หรือไม่เข้าใจในคำพูดหรือภาษาที่ใช้ หรือเข้าใจความหมายผิดไป หรือเข้าใจไปคนละทาง

นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารอีกหลายสิ่งซึ่งทำให้การติดต่อสื่อสารด้อยประสิทธิภาพหรือล้มเหลว อันได้แก่

1. ภูมิหลังที่แตกต่างกันของผู้สื่อสาร (Divergent Backgrounds of the Participants)

2. ความแตกต่างกันทางการศึกษา (Differences in Education Formal and Informal)
3. ความสนใจในข่าวสารแตกต่างกัน (Differences in Interest in the Message)
4. ความแตกต่างกันของระดับสมอง (Differences in IQ)
5. ความแตกต่างของระดับภาษาและการใช้ภาษา (Differences in Language Levels and Usages)
6. การขาดความเชื่อถือร่วมกันของผู้สื่อสาร (Lack of Mutual Respect among Participants)
7. ความแตกต่างกันในปัจจัยต่างๆ เช่น วัย เพศ เผ่าพันธุ์และชนชั้น (Differences in such Factors as Age, Sex, Race, and Class)
8. ความเครียดทางด้านร่างกายและจิตใจในขณะที่ทำการสื่อสาร (Mental and / or Physical Stress at time of Communication)
9. สภาพแวดล้อมในช่วงเวลาที่ทำการสื่อสาร (Environmental Conditions at time of Communication)
10. การขาดประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน (Little or No "Experiential Overlap" few, if any, Common Experiences)
11. การขาดโอกาสที่จะตอบโต้ซักถาม (Little or No Chance for "Feedback" of Interaction)
12. ผู้ส่งสารขาดทักษะในการสื่อสาร (Lack of Skill on Part of Communicator)
13. ผู้รับสารขาดทักษะในการรับสาร (Lack of Skill on Part of Communicatee)
14. สารที่ปราศจากสาระ (Lack of Information in Message or "Empty" Message)

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนต้องคำนึงถึงเวลาทำการติดต่อสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร

ข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงจำเป็นที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์

ซึ่งกันและกัน ข่าวสารจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ถูกนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์ โดยเฉพาะเมื่อยามที่มนุษย์เกิดปัญหา เกิดความไม่แน่ใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเท่าใด ความต้องการข่าวสารก็จะยิ่งมีความสำคัญต่อมนุษย์เพิ่มขึ้นเท่านั้น ซึ่งข่าวสารก็มีที่มาจากหลายแหล่งด้วยกัน ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์เลือกที่จะรับข่าวสารนั้นๆ จากแหล่งใด และในกระบวนการสื่อสารนั้นผู้รับสารมีพฤติกรรมในการเลือกรับข่าวสารตามแบบฉบับของตนเอง ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างไปจากผู้อื่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ต่างคนต่างเลือกสิ่งที่ตัวเองต้องการตามสภาพแวดล้อม เหตุผล และความจำเป็นของตัวเอง

แซมมวล เบคเกอร์ (Samuel L. Backer, 1971 : 79 – 82) ให้ความหมายของการเปิดรับข่าวสาร โดยจำแนกตามพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารดังนี้

1. การแสวงหาข้อมูล (Information Receptivity) กล่าวคือ บุคคลจะแสวงหาข้อมูลเมื่อต้องการให้มีความคล้ายคลึงกับบุคคลอื่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเรื่องทั่วไป
2. การเปิดรับข้อมูล (Information Receptivity) กล่าวคือ บุคคลจะเปิดรับข่าวสารเพื่อต้องการทราบข้อมูลที่ตนเองสนใจ อยากรู้ เช่น เปิดดูโทรทัศน์เฉพาะรายการที่สนใจหรือมีผู้แนะนำมา หรือขณะอ่านหนังสือพิมพ์หรือดูโทรทัศน์ หากมีข้อมูลข่าวสารที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับตนเอง ก็จะทำให้ความสนใจใฝ่ อ่านหรือดูเป็นพิเศษ
3. การเปิดรับประสบการณ์ (Experience Receptivity) กล่าวคือ บุคคลจะเปิดรับข่าวสารเพราะต้องการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเพื่อผ่อนคลายอารมณ์

วัตถุประสงค์ของการเลือกเปิดรับสาร หรือการบริโภคข่าวสารของผู้รับสารนั้นอาจจำแนกได้ 4 ประการ คือ (สุรพงษ์ โสณะเสถียร, 2533 : 40-44)

1. เพื่อการรับรู้ (cognition) คือ ผู้รับสารต้องการสารสนเทศ (Information) เพื่อสนองต่อความต้องการและความอยากรู้
2. เพื่อความหลากหลาย (Diversions) เช่น การเปิดรับสื่อเพื่อแสวงหาความเข้าใจ ตื่นเต้น สนุกสนาน รวมทั้งการพักผ่อน
3. เพื่ออรรถประโยชน์ทางสังคม (Social Utility) หมายถึง การต้องการสร้างความคุ้นเคย หรือการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
4. การผลละสังคม (Withdrawal) เป็นการเปิดรับสื่อหรือเข้าหาสื่อ เพื่อหลีกเลี่ยงงานประจำหรือหลีกเลี่ยงคนรอบข้าง

แคทซ์ และคณะ (Katz and Others, 1975 อ้างถึงในวินิตา สุริหาร, 2538) กล่าวว่า ความต้องการเปิดรับข่าวสารของบุคคลนั้น มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางสังคม โดยได้สรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสองเท่าที่มีผู้ศึกษาไว้ว่าประกอบด้วย

1. สถานการณ์ทางสังคมมีความขัดแย้ง วุ่นวายสับสน ทำให้บุคคลได้รับความเดือดร้อนและแรงกดดัน บุคคลจึงต้องการผ่อนคลายด้วยสื่อ
2. สถานการณ์ทางสังคมทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกตระหนกถึงปัญหาที่ควรระมัดระวัง บุคคลจึงต้องการข่าวสาร และข่าวสารนั้นได้มาด้วยการเปิดรับสื่อ
3. สถานการณ์ทางสังคมทำให้โอกาสในอันที่จะสนองความต้องการต่างๆ ในชีวิตจริงของบุคคลน้อยลง บุคคลจึงต้องไปใช้สื่อเพื่อทดแทนหรือชดเชยความต้องการเหล่านั้น
4. สถานการณ์ทางสังคมทำให้เกิดค่านิยมบางประการ ซึ่งการใช้สื่อเป็นการแสดงถึงการยืนยันหรือการเสริมย้ำค่านิยมดังกล่าว
5. สถานการณ์ทางสังคม ทำให้เกิดความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทของสื่อในการรักษาค่านิยมของกลุ่มไว้

การเลือกสรรข่าวสารเป็นแบบแผนที่อธิบายถึงพฤติกรรมการสื่อสาร ของบุคคลว่าความแตกต่างกันทางสภาพส่วนบุคคลหรือสภาพจิตวิทยา สภาพภายใน (จิตใจ) ของบุคคลที่แตกต่างกันทำให้กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นแตกต่างกันไปโดยมีรากฐานของความเชื่อที่ว่า โครงสร้างบุคลิกภาพของบุคคลมีผลต่อพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร โดยมีกระบวนการเลือกรับรู้ที่แตกต่างกันคือ กระบวนการเลือกสรร (Selective Process) ของผู้รับสาร

กระบวนการเลือกสรรเปรียบเสมือนเครื่องกรองข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ (Klapper, 1960 : 19-25)

1. การเลือกเปิดรับสาร (Selective Exposure) เป็นขั้นแรกในการเลือกช่องทางการสื่อสาร บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารจากแหล่งสารที่มีอยู่ด้วยกันหลายแห่ง เช่น การเลือกซื้ออ่านหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง เลือกเปิดวิทยุกระจายเสียงสถานีใดสถานีหนึ่ง ตามความสนใจและความต้องการของตน อีกทั้งทักษะและความชำนาญในการรับรู้และเข้าใจข่าวสารของคนเรานั้นก็แตกต่างกัน บางคนถนัดที่จะฟังมากกว่าอ่านก็จะชอบฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์มากกว่าอ่านหนังสือ

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) คนเรามักเลือกให้ความสนใจข่าวสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็น และสนับสนุนทัศนคติที่มีอยู่ดั้งเดิม และหลีกเลี่ยงที่จะให้ความสนใจกับข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อของตน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดภาวะความไม่สมดุลทางจิตใจหรือความไม่สบายใจ ที่เรียกว่า ความไม่สอดคล้องทางด้านความเข้าใจ (Cognitive dissonance)

3. การเลือกรับรู้และการเลือกตีความหมาย (Selective Perception Interpretation) เมื่อบุคคลเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว ก็คาดว่าจะรับรู้ข่าวสารทั้งหมดตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารเสมอไป เพราะคนเรามักจะเลือกรับรู้และเลือกตีความหมายสารแตกต่างกันไปตามความสนใจ ทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวัง แรงจูงใจ สภาวะร่างกาย หรือสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ ฉะนั้นแต่ละคนอาจตีความหมายข่าวสารขึ้นเดียวกันไม่ตรงกันได้ อีกทั้งในการรับรู้และตีความหมายเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับลักษณะส่วนบุคคลดังกล่าว นอกจากจะทำให้ข่าวสารบางส่วนถูกตัดทิ้งไป ยังอาจจะมีการบิดเบือนข่าวสารให้มีทิศทางเป็นที่น่าพึงพอใจของแต่ละบุคคลด้วย

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention) บุคคลจะเลือกจดจำข่าวสารในส่วนที่ตรงกับ ความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ฯลฯ ของตนเอง และมักจะลืมหรือไม่นำไปถ่ายทอดในส่วนที่ตนเองไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย หรือเรื่องที่ขัดแย้งค้ำกับความคิดเห็นของตนเอง ข่าวสารที่คนเราเลือกจดจำไว้นั้น มักมีเนื้อหาที่จะช่วยเสริมหรือสนับสนุนความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยมหรือความเชื่อของแต่ละคนที่มีอยู่เดิมให้มีความมั่นคงชัดเจนยิ่งขึ้นและเปลี่ยนแปลงยากขึ้น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อไป ส่วนหนึ่งอาจนำไปใช้เมื่อเกิดความรู้สึกขัดแย้ง และมีสิ่งที่ไม่สบายใจขึ้น

อย่างไรก็ตาม มนุษย์ทุกคนต่างก็มีธรรมชาติที่จะเปิดรับข่าวสารตลอดเวลา เพียงแต่จะเปิดรับสื่อใด อย่างไรนั้น ก็ด้วยปัจจัยที่กำหนดคือ (ชวัญเรือน กิติวัฒน์, 2531 : 23-26)

1. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและจิตวิทยาส่วนบุคคล มีแนวคิดที่คนเราแต่ละคนมีความแตกต่างเฉพาะตัวบุคคลอย่างมากในด้านโครงสร้างทางจิตวิทยาส่วนบุคคล ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน การดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไม่เหมือนกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับสติปัญญา ความคิด ทัศนคติ ตลอดจนกระบวนการของการรับรู้ การจูงใจ

2. ปัจจัยด้านสภาพความสัมพันธ์ทางสังคม เนื่องจากคนเรามักจะยึดติดกับกลุ่มสังคมที่ตนสังกัดอยู่เป็นกลุ่มอ้างอิง (Reference Group) ในการตัดสินใจที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมใดๆ

ก็ตาม นั่นคือ มักจะคล้อยตามกลุ่มในแง่ความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมนอกระบบการสื่อสาร เชื่อว่าลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ ทำให้เกิดความคล้ายคลึงของการเปิดรับเนื้อหาของการสื่อสาร รวมถึงการตอบสนองต่อเนื้อหาดังกล่าวไม่แตกต่างกันด้วย

แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเลือกรับสื่อ นั้น เมอร์ริลและโลเวนสไตน์ (Merrill and Ralph L. Lowenstein, 1971 : 134-135) ได้สรุปไว้ว่า เกิดจากปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. ความเหงา เพราะมนุษย์ต้องการมีเพื่อน ไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ ต้องหันมาสื่อสารกับผู้อื่น และแท้จริงคนบางส่วนพอใจที่จะอยู่กับสื่อมากกว่าที่จะอยู่กับบุคคลด้วยซ้ำในบางครั้ง

2. ความอยากรู้อยากเห็น เพราะเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ต้องการที่จะรับรู้ข่าวสารเพื่อตอบสนองความต้องการอยากรู้อยากเห็นของตน ไม่ว่าสิ่งที่ยากรู้นั้นจะมีผลกระทบต่อตนเองหรือไม่ก็ตาม

3. ประโยชน์ใช้สอย มนุษย์เป็นผู้ที่เห็นแก่ตัว จะแสวงหาและเลือกรับรู้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ของตนเอง ทั้งในแง่การเสริมบารมี การช่วยให้สะดวกสบาย หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิง โดยจะเลือกสื่อที่ใช้ความพยายามน้อยที่สุด (Letter Effort) และได้ผลประโยชน์ตอบแทนที่ดีที่สุด (Promise of Reward) ข่าวสารเหล่านี้ไม่ว่าจะให้คุณค่าในทางปฏิบัติหรือแม้แต่ความคิดก็สามารถหาได้จากสื่อมวลชน

4. ลักษณะเฉพาะของสื่อมวลชนต่างๆ ไป ไม่สามารถตอบสนองความต้องการ คือผู้รับสาร แต่ละคนจะหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อ ที่จะสนองความต้องการและทำให้ตนเกิดความพึงพอใจ ความกลัว ความหวัง ฯลฯ จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการเลือกใช้สื่อ

จากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความเหงา ความอยากรู้อยากเห็น และการแสวงหาผลประโยชน์ ความกลัว และความหวัง มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการเปิดรับและการเลือกเปิดรับสื่อ ลักษณะดังกล่าวจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับสาร เช่น เพศ อายุ การศึกษา รายได้ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ในการเลือกรับข่าวสารต่างๆ ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การเลือกรับสารของผู้รับสาร ซึ่งวิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm, 1973 : 120) ได้กล่าวถึงหลักทั่วไปของการเลือกเปิดรับข่าวสารว่าขึ้นอยู่กับ การประเมินถึงปัจจัยในการใช้ความพยายามว่าควรใช้

น้อยที่สุด (Least effort) และได้ผลตอบแทนที่คิดว่ามากที่สุด (Promise of reward) ซึ่งอยู่ในรูปของสูตรการเลือกรับข่าวสารดังนี้

$$\text{การเลือกรับข่าวสาร} = \frac{\text{สิ่งตอบแทนที่คาดหวัง}}{\text{ความพยายามที่ต้องใช้}}$$

จากสูตรข้างต้นนี้อธิบายได้ว่า ผู้รับสารจะเลือกข่าวสารที่ต้องการมากน้อยเพียงใดย่อมจะเป็นสัดส่วนกับความพยายาม (หรือแรงงานรูปอื่นใด) ที่จะใช้ไปเพื่อให้ได้รับข่าวสารนั้นๆ

วิลเบอร์ แชรรมม์ (Wilbur Schramm, 1973 : 121-122) ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกรับข่าวสารของผู้รับสารไว้ดังนี้

1. ประสบการณ์ เนื่องจากผู้รับสารย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวกับข่าวสาร วัตถุประสงค์ สิ่งของ ฯลฯ แตกต่างกันไป ประสบการณ์จึงเป็นตัวแปรที่ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารที่เคยเห็นแตกต่างกัน
2. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร เนื่องจากผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนองจุดประสงค์ของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสารจึงจะช่วยให้ผู้รับสารได้เรียนรู้ว่า ข่าวสารอย่างหนึ่งมีประโยชน์แตกต่างจากข่าวสารอีกด้วย จึงก่อให้เกิดพัฒนาการและปรับปรุงอุปนิสัย และรูปแบบการแสวงหาข่าวสาร
3. ภูมิหลังแตกต่างกัน ทำให้ความสนใจต่างกัน ธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะสนใจสิ่งที่ไม่เคยพบมาก่อน รวมทั้งสนใจในความแตกต่าง หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุประสงค์ สิ่งของ หรือเรื่องราวต่างๆ
4. การศึกษาและสภาพแวดล้อม เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นในตัวบุคคล และเป็นตัวชี้พฤติกรรมการสื่อสารของผู้คน ทั้งพฤติกรรมในการเลือกรับสื่อ และเนื้อหาข่าวสาร
5. ความสามารถในการรับสาร เกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจของคน มีส่วนสัมพันธ์กับความสามารถในการรับข่าวสารของบุคคล ผู้ที่มีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์ ประสาทสัมผัสทุกอย่างจะทำงานได้อย่างปกติ และอยู่ในสภาพที่จะรับข่าวสารได้ดีกว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายและประสาทสัมผัส

6. บุคลิกภาพ ทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้ำหนักและพฤติกรรมของผู้รับสาร

7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสารจะทำให้เข้าใจความหมายของข่าวสารหรืออาจเป็นอุปสรรค ของความเข้าใจความหมายของข่าวสารได้

8. ทัศนคติ จะเป็นตัวกำหนดท่าที ของการรับ และตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือข่าวสารที่ได้พบด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรมที่มีต่อผู้รับสาร

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในกระบวนการเลือกสรรการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้นมีตัวแปรและองค์ประกอบต่างๆ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการที่ผู้รับสารจะเลือกเปิดรับหรือไม่เปิดรับข่าวสารต่างๆ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การที่ผู้รับสารต้องการที่จะแสวงหาข่าวสารต่างๆ เพื่อไปตอบสนองความต้องการของตนเองมากน้อยเพียงใด

ซึ่งแนวคิดที่นักวิชาการได้เสนอไว้ อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า การแสวงหาข่าวสาร หรือการเลือกรับข่าวสารนั้น นอกจากเพื่อสนับสนุนทัศนคติ หรือความคิดและความเข้าใจที่มีอยู่เดิมแล้วยังเป็นการแสวงหาเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา รวมทั้งเพื่อสนองความสนใจส่วนบุคคล และเพื่อความบันเทิงด้วย นอกจากนี้ การที่บุคคลใดจะตัดสินใจแสวงหาข่าวสาร เฉยเมยต่อข่าวสาร หรือหลีกเลี่ยงการเปิดรับข่าวสารนั้น ก็ขึ้นอยู่กับ การประเมิน เปรียบเทียบถึง ความพยายามใช้ และผลตอบแทนในการที่จะรับรู้ข่าวสารใดๆ ด้วย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ

สื่อมวลชน

ความหมายของสื่อมวลชน

ปรมะ สตะเวทิน (2539 : 7) ได้สรุปความหมายของการสื่อสารมวลชน (Mass Communication) จากความเห็นของนักวิชาการหลายคนไว้ว่า "การสื่อสารมวลชนเป็นกระบวนการของการสื่อสารไปยังคนจำนวนมากในเวลาเดียวกันหรือในเวลาใกล้เคียงกัน โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อ"

วาสนา จันทร์สว่าง และทัศนีย์ อินทรสุขศรี (2532 : 47-48) กล่าวถึงคำว่า สื่อมวลชน (Mass Media) ในกระบวนการสื่อสารมวลชน ว่าหมายถึงเครื่องมือของการสื่อสารมวลชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

- ก. สิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือวารสารต่างๆ
- ข. วิทยุกระจายเสียง
- ค. โทรทัศน์
- ง. ภาพยนตร์

ส่วนเกศินี จุฑาวิจิตร (2540 : 64) กล่าวว่า สื่อมวลชนเป็นสื่อที่มีความซับซ้อนทางเทคโนโลยี สามารถที่จะส่งสารไปยังผู้รับสารที่ไม่สามารถจำกัดจำนวน และอยู่ในที่ต่างๆ กัน อย่างกระจัดกระจายได้ในเวลาอันรวดเร็ว สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในนั้นประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

คุณลักษณะของสื่อมวลชน

เสถียร เขยประทับ (2528 : 18) ได้กล่าวว่าช่องทางที่เป็นสื่อมวลชนสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ ต่อไปนี้ได้ดี คือ

1. สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว
2. สามารถให้ความรู้ข่าวสารได้ดี
3. สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึก (Weakly Held Attitudes)

Bruce H. Westly and Malolm L. Maclean Jr., 1957 และ Everette M. Rogers with Lynne Svenning (1969 อ้างถึงในประมะ สตะเวทิน, 2539 : 69-72) ได้กล่าวถึงสื่อมวลชนว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมาก สื่อมวลชนเป็นสื่อที่อาศัยเทคโนโลยี ไม่ได้อาศัยขีดความสามารถตามธรรมชาติของสื่อบุคคล ดังนั้นสื่อมวลชนจึงมีความสามารถในการเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากที่อยู่ห่างไกลออกไป และกระจายในหลายพื้นที่ได้ในเวลาเดียวกัน หรือในเวลาใกล้เคียงกัน

2. ความรวดเร็วในการสื่อสารกับคนจำนวนมาก สื่อมวลชนสามารถนำสารจากแหล่งข้อมูลข่าวสารไปสู่คนจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็ว และในเวลาใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นสื่อที่อาศัยเทคโนโลยี เช่น การรายงานข่าวสด ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ การถ่ายทอดสดการแข่งขันกีฬา เป็นต้น

3. บรรจุเนื้อหาหลากหลาย เนื่องจากสื่อมวลชนสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้จำนวนมากซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งในด้านลักษณะทางประชากรและสถานที่ สื่อมวลชนจึงต้องทำหน้าที่ในการตอบสนองของผู้รับสารให้ได้พร้อมกัน ด้วยการเสนอเนื้อหาที่มีความหลากหลาย ทั้งข่าว ความรู้ ความคิดเห็น ความบันเทิงและโฆษณา

4. นำสารไปสู่ประสาทสัมผัสของผู้รับสารได้อย่างจำกัด ในขณะที่สื่อมวลชนเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงผู้รับสารกับผู้ส่งสารซึ่งอยู่ห่างไกลจากกัน ผู้รับสารจะสามารถรับสารจากผู้ส่งสารห่างไกลได้เพียง 2 ทาง คือ การเห็นและการได้ยิน หากแบ่งสื่อมวลชนออกตามลักษณะการรับสารของผู้รับสาร ก็อาจแบ่งได้เป็น

สื่อที่รับได้ด้วยการเห็น ได้แก่ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร

สื่อที่รับได้ด้วยการได้ยิน ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง

สื่อที่รับได้ทั้งการเห็นและการได้ยิน ได้แก่ ภาพยนตร์และวิทยุโทรทัศน์

5. ได้รับการสื่อสารกลับที่จำกัด แม้สื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงผู้สื่อสารกับผู้รับสารเข้าด้วยกัน แต่เนื่องจากความห่างไกล ผู้สื่อสารและผู้รับสารจึงมีขีดความสามารถที่จำกัดในการส่งและรับสาร โอกาสที่ผู้ส่งสารจะได้รับทราบการสื่อสารกลับ (Feedback) จากผู้รับสารจึงมีอยู่อย่างจำกัด กล่าวคือน้อยกว่าสื่อบุคคล และเป็นการสื่อสารกลับที่ล่าช้า (Delayed Feedback)

6. เป็นการสื่อสารทางเดียว จากขีดจำกัดของการได้รับการสื่อสารกลับ จึงทำให้การสื่อสารมวลชนที่ใช้สื่อมวลชนเป็นสื่อในการสื่อสารมีลักษณะของการสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) มากกว่าการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การสื่อสารระหว่างบุคคลที่ใช้สื่อบุคคล ซึ่งการรับทราบการสื่อสารกลับเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีมาก

7. ความถูกต้องของสารมีมาก เนื่องจากสื่อมวลชนสามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากได้ในเวลาเดียวกัน เนื้อหาของสารที่ถูกบรรจุในสื่อมวลชนเมื่อไปสู่ผู้รับสารจึงเป็นเนื้อหาเดียวกันไม่ว่าผู้รับสารจะเป็นใคร และอยู่ที่ใด ดังนั้นความถูกต้องของสารจึงมีมาก

8. ไม่สามารถเลือกผู้รับสารได้ จากลักษณะของการนำสารไปสู่ผู้รับสารจำนวนมากได้ในเวลาเดียวกัน สื่อมวลชนจึงไม่สามารถเลือกผู้รับสารคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้โดยเฉพาะ

9. ประสิทธิภาพของการสื่อสารมีจำกัด เนื่องจากผู้รับสารมีความแตกต่างกัน ผู้รับสารมีจำนวนมากและการไม่สามารถเลือกผู้รับสารได้ ดังนั้นการจะเตรียมเนื้อหาของสารในสื่อมวลชนให้เป็นที่พอใจและถูกใจผู้รับสารทุกคนจึงย่อมเป็นไปได้

10. การไม่สามารถจัดการเลือกของผู้รับสาร ในการรับสารนั้นผู้รับสารจะทำการเลือก (Select) โดยการเลือกใช้สื่อ (Selective Exposure) การเลือกให้ความสนใจเนื้อหาของสื่อ (Selective Attention) การเลือกรับรู้หรือเลือกตีความหมายเนื้อหาของสื่อ (Selective Perception / Interpretation) และการเลือกจดจำเนื้อหาของสื่อ (Selective Retention) ผู้รับสารสามารถที่จะเลือกใช้หรือไม่ใช้สื่อมวลชนก็ได้ ผู้ส่งสารจึงไม่สามารถจัดการเลือกของผู้รับสารได้ และไม่อาจมีอิทธิพลต่อผู้ที่ไม่ได้ใช้สื่อมวลชนได้

11. ให้ทราบข่าวสารและความรู้มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสารจากการที่ผู้รับสารสามารถเลือกใช้สื่อมวลชนได้ และการใช้สื่อมวลชนของผู้รับสารก็เป็นการใช้ตามความต้องการ รสนิยม และทัศนคติเดิมของตน สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน ทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสารมากกว่าที่จะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือพฤติกรรมของผู้รับสาร

การเปรียบเทียบสื่อมวลชนประเภทต่างๆ

ลักษณะของสื่อมวลชนแต่ละชนิดนั้น มีจุดเด่นจุดด้อย ข้อได้เปรียบเสียเปรียบแตกต่างกันไป ซึ่งเราอาจเปรียบเทียบสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ตามมิติดังต่อไปนี้ (พีชณี เขยจรรรยา, เมตตาวินวัฒนากุล และถิรพันธ์ อนุวัชศิริวงศ์, 2538 : 79)

- ความคมชัดของสื่อในการเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Fidelity) ไม่ว่าจะเป็นในแง่การเสนอสัญลักษณ์ทางคำพูด สัญลักษณ์ภาพ สี เสียง และการเคลื่อนไหว

- ความเร็วในการส่งสาร (delivery Speed) คือระยะเวลาระหว่างเวลาที่เหตุการณ์เกิดขึ้นกับเวลาที่สื่อสามารถนำเสนอต่อมวลชน

- ความสามารถในการเคลื่อนของสื่อ (Portability) คือความสะดวกในการที่สื่อจะสามารถเคลื่อนไปมาในสภาพแวดล้อม เพื่อครอบคลุมเหตุการณ์และเพื่อเข้าถึงบุคคลที่มีข้อมูล

- ความสามารถในการทบทวน (Reviewability) คือ ความสะดวกในการที่ผู้รับสารสามารถทวนสารที่ได้รับ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง

- ความสามารถในการครอบคลุมเนื้อหาของสื่อ (Coverage) คืออัตราข้อมูลเป็นที่สนใจซึ่งสื่อสามารถเสนอต่อผู้รับสาร

- ความสามารถในการเข้าถึงปฏิกิริยาตอบสนอง (Accessibility to Feedback) คือความสะดวกในการที่ผู้รับสารสามารถแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสารที่ได้รับ

ในที่นี้ หากจะนำสื่อมวลชน (Mass Media) ที่จัดว่าเป็นสื่อปฐมภูมิ (Primary Media) ประเภทสิ่งพิมพ์ (Printed Media) ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Media) อันได้แก่ วิทยุและโทรทัศน์มาเปรียบเทียบกัน จะเห็นว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์เหนือกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ในบางลักษณะ แต่ก็ด้อยกว่าในบางลักษณะ ดังนี้

หนังสือพิมพ์	วิทยุ	โทรทัศน์
1. เก็บไว้ได้นาน อ่านเมื่อใดก็ได้เมื่อสะดวก	1. ฟังแล้วก็ผ่านไป ยกเว้นบันทึกเทปไว้	1. ชมแล้วก็ผ่านไป แต่บันทึกไว้ได้
2. เหมาะสำหรับผู้อ่านหนังสือ ได้และชอบอ่านมากกว่า ฟังหรือชม	2. ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออก มีโอกาสรับฟังรายการ จากวิทยุ	2. ได้เห็นทั้งภาพได้ยิน ทั้งเสียงทำให้เข้าใจ ได้ง่าย ผู้รับสารไม่จำเป็นต้อง อ่านหนังสือออก
3. ให้รายละเอียดทั้งภาพ และการบรรยายได้มากกว่า สื่ออื่นๆ เพราะมีเนื้อที่มาก	3. เวลาจำกัด การเสนอ รายการ มีเวลากำหนดไว้	3. รายการจำกัดเวลา

(จงจิต ศรีพรรณ, 2524 : 16-17)

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาพบว่า ยิ่งคนมีการศึกษามากเท่าใด ก็มีแนวโน้มที่จะสนใจสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากเท่านั้น อีกทั้ง หากคนถูกจำกัดให้เลือกรับสื่อใดสื่อหนึ่ง โทรทัศน์ จะเป็นสื่อที่คนต้องการมากที่สุดและเห็นว่าเป็นสื่อที่น่าเชื่อถือที่สุด (พัชนี เขยจรรยา, เมตตา วิวัฒนากุล และถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2538 : 77)

แคลปเปอร์ (Klapper, 1960 : 15-49) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่างๆ ของผู้รับสารไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชน ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรงแต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่างๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ปัจจัยดังกล่าวได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predispositions) ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลนั้นมาสัมผัสกับสื่อมวลชนก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านี้ติดตัวมาด้วย

1.2 การเลือกของผู้รับสาร (Selective Processes) ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน ประชาชนจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคิดเห็นและความสนใจของตน ทั้งยังเลือกที่จะตีความสารตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิมและจะเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดเห็น และค่านิยมของตน

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวสารจากสื่อมวลชนอาจจะไม่ได้ไปถึงประชาชนโดยทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำทางความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักจะสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย

1.4 ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspects) การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชนในสังคมเสรีนิยม ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็นและค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป และประชาชนมีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นในความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าจะเชื่อสื่อมวลชนใดดี

2. อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชนเป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น (An Agent of Reinforcement) คือสื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ ทัศนคติ ค่านิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้มีความเข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมา เมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอหรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

3. สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนแปลงประชาชนได้เช่นกัน (An Agent of Change) ในกรณีที่บุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้วหากสื่อมวลชน สามารถเสนอสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล เขาก็จะเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมได้ สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เสนอหนทางในการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเท่านั้น

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมให้เกิดแก่ประชาชนได้ ในกรณีที่บุคคลนั้นๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน ทัศนคติและค่านิยมใหม่นี้จะเกิดขึ้น

ได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นรับข่าวสารหรือเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อยๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสม (Cumulative impact) มิใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลในทันทีทันใด หรือในระยะเวลาอันสั้น

ซิมบาร์โดและไลพ์ (Zimbardo and Leippe, 1991) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของการเสนอข่าวสารบ่อยๆ ครั้งไว้ในทฤษฎีเกี่ยวกับ Familiarity ไว้ว่า การที่สารนั้นๆ มีการเสนอผ่านสื่อต่างๆ ซ้ำกันบ่อยๆ จะทำให้เกิดความคุ้นเคยกับข่าวสาร อันจะก่อให้เกิดความสนใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ ซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปตามเนื้อหาที่น่าเสนอนั้นๆ หากเป็นเนื้อหาในทางดีมีการโน้มน้าวใจให้เกิดการกระทำตาม ก็จะมีการปฏิบัติตามคำแนะนำนั้นๆ ในที่สุด

สื่อบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ การสื่อสารที่ประกอบไปด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ทำการสื่อสารกันในลักษณะตัวต่อตัว (Person-to-Person) กล่าวคือทั้งฝ่ายผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง (Direct) ในขณะที่คนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร คนอื่นๆ จะทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร การสื่อสารระหว่างบุคคลอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีของกลุ่มย่อย (Small Group) ซึ่งมีคนมากกว่าสองคนขึ้นไป มารวมตัวกันในลักษณะที่สามารถติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง (ปรเมศ สตะเวทิน, 2538 : 35)

เสถียร เขยประทับ (2528 : 18) ได้กล่าวถึง ช่องสารที่เป็นสื่อระหว่างบุคคลไว้ว่า คือ ช่องสารที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบตัวต่อตัวระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่าสองคนขึ้นไป ช่องสารแบบนี้มีประสิทธิภาพมากกว่าช่องสารที่เป็นสื่อมวลชนในการจูงใจผู้รับสารที่มีความเฉยเมย หรือมีปฏิกิริยาต่อต้านสารของผู้ส่งสาร

บทบาทของสื่อบุคคล

โรเจอร์ และเมย์เนน (Rogers and Meynen, 1969 : 234) กล่าวว่า สื่อบุคคลเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม ด้วยสื่อบุคคลมีลักษณะที่เชื่อถืออันวยต่อ

การชักจูงและโน้มน้าวใจ ซึ่งสรุปได้จากทฤษฎีและรายงานการวิจัยต่างๆ ดังนี้ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540 : 86)

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ดำเนินไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ คู่สื่อสารมีความใกล้ชิดกัน ซึ่งกระบวนการกลุ่มสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลได้

2. การสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา หรือเผชิญหน้า เป็นการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้มีการซักถามได้ทันที ทั้งยังสามารถยืดหยุ่นการนำเสนอเนื้อหาได้ หากผู้ส่งสารได้รับการต่อต้านจากผู้ฟัง ก็อาจเปลี่ยนหัวข้อสนทนาได้

3. ผู้รับสารบางคน มีแนวโน้มที่จะเชื่อถือและยอมรับความคิดเห็น หรือทัศนคติของสื่อบุคคลที่เขารู้จักคุ้นเคย และนับถือมากกว่าที่จะเชื่อบุคคลที่เขาไม่รู้จักคุ้นเคย

ปัจจัยของสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวใจ

ปัจจัยที่ทำให้สื่อบุคคลในฐานะที่เป็นผู้ส่งสารเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารเป้าหมาย ได้แก่ ปัจจัยต่างๆ ดังนี้ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540 : 86-88)

ความน่าเชื่อถือ (Credibility)

ความน่าเชื่อถือในที่นี้คือ ระดับของความรู้สึกที่ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณส่งสารเป็นที่น่าไว้วางใจ (Trustworthy) และมีความสามารถ (Competent) ถ้าผู้รับสารเป้าหมายมีความรู้สึกว่าคุณพัฒนาหรือผู้นำความคิดเห็นมีความน่าเชื่อถือ ผู้รับสารก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับสารจากพวกเขาเหล่านั้น (Middlebrook, 1974 : 161-164)

ความดึงดูดใจ (Attractiveness)

ผู้ส่งสารที่มีความดึงดูดใจ ย่อมกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความสนใจหรือพึงพอใจในการได้พบเห็นพูดคุย เช่น ดาราภาพยนตร์ ศิลปินเพลง หรือนักกีฬาที่มีชื่อเสียง ทั้งๆ ที่บุคคลผู้นั้นอาจไม่ใช่ผู้ที่มีความน่าเชื่อถือหรือผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ แต่เป็นเพียงผู้ที่มีบุคลิกภาพน่าดึงดูดใจ ซึ่งก็ทำให้ผู้รับสารเกิดความสนใจและคล้อยตามข่าวสารได้

ความคล้ายคลึง (Similarity)

สื่อบุคคลหรือผู้ส่งสารที่มีความคล้ายคลึงกับผู้รับสารเป้าหมายในด้านต่าง ๆ เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ ภาษา การแต่งกาย สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนทัศนคติและความคิดเห็นของผู้รับสาร เพราะความคล้ายคลึงนี้เองจะทำให้เกิดความรู้สึก เข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน ชอบพอและไว้วางใจ

นอกจากผู้ส่งสารจะต้องมีบุคลิกที่น่าเชื่อถือ น่าดึงดูดใจ และมีความคล้ายคลึงกับผู้รับสารแล้ว ลักษณะของข่าวสารที่ทำให้ผู้ส่งสารได้รับความเชื่อถือ และทำให้ผู้รับสารเห็นด้วยคล้อยตาม ก็ควรจะมีลักษณะดังนี้ คือ เป็นข่าวสารที่ตรงตามข้อเท็จจริง ไม่อวดอ้างจนเกินเลย และมีหลักฐานหรือเหตุผลสนับสนุน ทั้งนี้ข่าวสารและเหตุผลดังกล่าวควรจะมีสอดคล้องกับประสบการณ์ของกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายด้วย เพราะบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะยอมรับข่าวสารที่สอดคล้องกับประสบการณ์ที่ตนเองมีมาก่อน

คุณสมบัติในการสื่อสารระหว่างสื่อบุคคลกับสื่อมวลชน

โรเจอร์ส และสเวนนิ่ง (Rogers and Svenning 1969 : 125-126) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติในการสื่อสารของสื่อบุคคลเปรียบเทียบกับสื่อมวลชนไว้ดังนี้

คุณสมบัติในการสื่อสาร	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. ลักษณะของการสื่อสาร	การสื่อสารสองทาง	การสื่อสารทางเดียว
2. ความรวดเร็วในการส่งสารไปยังคนจำนวนมาก	ช้า	เร็ว
3. ความถูกต้องของสารเมื่อส่งไปยังคนจำนวนมาก	ต่ำ	สูง
4. ความสามารถในการลดกระบวนการเลือกเลือก ของผู้รับสาร	สูง	ต่ำ
5. ความสามารถในการที่จะจัดการเลือกของผู้รับ สาร	สูง	ต่ำ
6. การสื่อสารกลับของผู้รับสาร	สูง	ต่ำ
7. ผล	เปลี่ยนทัศนคติ	เพิ่มพูนความรู้

จากการเปรียบเทียบคุณสมบัติในการสื่อสารข้างต้นทำให้เห็นภาพชัดเจนว่า ทั้งสื่อบุคคล และสื่อมวลชนต่างก็มีข้อเด่นและข้อด้อยในตัวเอง ถ้ามีการใช้สื่อมวลชนกับสื่อบุคคลร่วมกัน ก็น่า จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะจะเป็นการแก้ไขจุดอ่อนหรือข้อจำกัดตาม ธรรมชาติของแต่ละสื่อได้

สื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media)

นอกจากสื่อทั้งสองประเภทที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีสื่ออีกชนิดหนึ่งที่ถูกส่งสารใช้ในการ ถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลไปยังมวลชน บุคคล หรือกลุ่มบุคคล สื่อดังกล่าวถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เรียกว่า สื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media)

ความหมายของสื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สิ่งที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจง และมีจุด มุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540 : 135)

สมควร กวียะ (2530 อ้างถึงในอรวรรณ ปิรันธน์โอวาท, 2537 : 196) ได้ให้คำจำกัดความ ของสื่อเฉพาะกิจไว้ คือ สื่อที่สร้างขึ้น หรือซื้อ หรือเช่า โดยองค์กรใดองค์กรหนึ่งของสื่อมวลชน แต่ ได้พัฒนาเนื้อหา มาเพื่อใช้ประโยชน์เป็นเรื่องราวๆ ไป ฉะนั้นสื่อเฉพาะกิจทั่วไปมีกลุ่มประชาชน เป้าหมายที่แน่นอนมีการส่งเนื้อหาต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์กับประชาชนเฉพาะกลุ่มนั้นๆ การ ผลิตไม่ยุ่งยาก การนำเสนอเนื้อหาเป็นไปอย่างง่าย

ประสิทธิภาพของสื่อเฉพาะกิจ

อาดัมส์ (Adams, 1971) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ดังนี้ คือ สื่อเฉพาะกิจ จัดว่ามีความสำคัญต่อการเผยแพร่ นวัตกรรมและข่าวสารข้อมูล เพราะสื่อเฉพาะกิจจัดทำขึ้นเพื่อ สนับสนุนกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจเป็นการให้ความรู้และข่าวสารที่ เป็นเรื่องราวเฉพาะอย่าง โดยมีกลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ที่กำหนดไว้แน่นอน ดังตัว อย่างสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสาร จุลสาร แผ่นพับ หรือแผ่นปลิวออกเผยแพร่ ซึ่งอาจ จะจัดส่งไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยทางไปรษณีย์ (Direct Mail) นอกจากนี้การปิดโปสเตอร์ ตาม ชุมชนต่างๆ การจัดนิทรรศการ การสาธิต (Demon Station) ก็เป็นการใช้สื่อเฉพาะกิจที่มี ประสิทธิภาพ ในการรณรงค์เผยแพร่ประดิษฐ์กรรมแปลกๆ และทันสมัยในสังคมนั้นๆ

ประเภทของสื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทกว้างๆ ดังนี้ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540 : 135-143)

1. สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media)

สื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจควรมีลักษณะที่สำคัญ คือ จะต้องตอบสนองวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน นอกจากนี้เนื้อหาหรือสารจะมีความชัดเจนแล้ว รูปแบบก็จะต้องมีความน่าสนใจด้วย เช่น การใช้สี การจัดหน้า ขนาดตัวอักษร การใช้ภาพที่มีสื่อความหมาย ฯลฯ ที่สำคัญที่สุดคือ การแจกจ่ายไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ จะต้องแจกจ่ายให้ทั่วถึง และตรงกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

สื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจที่สำคัญมีดังนี้

1. ใบปลิว หรือแผ่นปลิว (Leaflets) เอกสารที่ใช้แจกเป็นใบๆ
2. แผ่นพับ (Folders) มีลักษณะคล้ายใบปลิว อาจพับสอง พับสาม หรือพับสี่ตามแต่จะออกแบบไม่เย็บกลางเล่ม
3. หนังสือเผยแพร่เล่มเล็ก (Pamphlets) เป็นหนังสือเล่มเล็กๆ คล้ายแผ่นพับมักเย็บกลางเล่ม มีจำนวนหน้ามากกว่าแผ่นพับ แต่มักไม่เกิน 10 หน้า
4. เอกสารแนะนำประกอบ (Brochures) เป็นหนังสือคู่มือปฏิบัติเกี่ยวเรื่องต่างๆ
5. แผ่นโฆษณา (Poster) เป็นแผ่นแจ้งข่าวย่อ ๆ ไม่มีรายละเอียดมากนัก เพื่อกระตุ้นให้คนสนใจ เตือนความทรงจำให้เข้าประชุม หรือไปร่วมรายการกิจกรรมต่างๆ ควรมีลักษณะที่เมื่อคนผ่านไปผ่านมาก็สามารถอ่านข้อความทั้งหมดเข้าใจได้ในทันที
6. คู่มือสื่อมวลชน (Press Kit) เป็นแฟ้มขนาดกะทัดรัดเพื่อใส่ข่าวสารหรือข้อมูลพื้นฐานด้านความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการรณรงค์ให้สื่อมวลชนได้นำไปพิมพ์ หรือเผยแพร่ต่อไปยังกลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไป
7. หนังสือฉบับพิเศษ (Newspaper Supplement) เป็นวิธีการที่หน่วยงานจัดขอหน้าพิเศษของหนังสือพิมพ์ อาจเป็น 1-2 หน้า หรือทั้งเล่ม หรือเป็นใบแทรก หรือหนังสือพิมพ์แทรก เป็นฉบับพิเศษ เพื่อเผยแพร่กิจกรรมการรณรงค์ หรือการระดมพลความร่วมมือจากประชาชนทั่วไป
8. จดหมายข่าว (Newsletter) เป็นเอกสารที่เสนอข่าวสั้นๆ มีวาระการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
9. จดหมาย (Letter) จดหมายถึงผู้รับจัดเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่จำหน่ายของถึงบุคคลต่างๆ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของเราโดยตรง จุดเด่นตรงที่เข้าถึงตัวผู้รับโดยตรงนี้ เมื่อผู้รับได้รับแล้วก็เกิด

ความรู้สึกที่ดี มีความรู้สึกเป็นส่วนตัว สามารถเปิดอ่านเมื่อไร ที่ไหนก็ได้ จุดหมายนี้ควรจะมีเนื้อหาเพียงสั้นๆ ที่สื่อความหมายได้อย่างชัดเจนและตรงประเด็น

10. ภาพพลิก เป็นสื่อที่จัดทำเป็นภาพขนาดใหญ่มีข้อความประกอบ ใช้บอกเล่าเรื่องราวหรือสารที่ต้องการนำเสนอ กลุ่มเป้าหมายสามารถพลิกอ่านเรื่องราวด้วยตนเองได้ หรือใช้เป็นสื่อประกอบการอบรม ภาพพลิกที่น่าสนใจอาจนำเสนอด้วยภาพวาดหรือการ์ตูน และมีการดำเนินเรื่องแบบละคร

2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media)

สื่ออิเล็กทรอนิกส์เฉพาะกิจ คือ สื่อเฉพาะกิจที่ผลิตออกมาในรูปแบบแสงและเสียง เช่น สปอตวิทยุ สปอตโทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ สไลด์ เป็นต้น

3. สื่อกิจกรรม

ได้แก่ การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดประกวด การจัดขบวนแห่ การจัดรถเคลื่อนที่ (Mobile Unit) การจัดสนทนากลุ่ม การจัดรายการพิเศษทางวิทยุ หรือโทรทัศน์ เป็นต้น ลักษณะที่สำคัญของการใช้สื่อกิจกรรมเป็นสื่อเฉพาะกิจเพื่อการพัฒนา ได้แก่ การเลือกกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายสนใจ โดยเน้นในกลุ่มเป้าหมาย และผู้สนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับทั้งสาระตามวัตถุประสงค์ และความบันเทิงไปพร้อมกัน

การใช้สื่อเฉพาะกิจนั้น จะทำให้ผู้ใช้สามารถสื่อข่าวสารข้อมูลสำหรับเผยแพร่รณรงค์เรื่องหนึ่งเรื่องใด ไปสู่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างเฉพาะเจาะจง และเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายทำให้ประชาชนเป้าหมายได้รับข่าวสารความรู้โดยตรงและถูกต้อง ช่วยให้เกิดการตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่าเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สื่อเฉพาะกิจมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งก็คือ สื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่สามารถควบคุมได้ ทั้งในแง่ความถูกต้องของเนื้อหาตามข้อเท็จจริงและแนวคิด อีกทั้งเป็นสื่อที่ค่อนข้างมั่นใจได้ว่าเข้าถึงตัวผู้รับสาร

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม

แนวความคิดเกี่ยวกับความรู้

แพทริก เมียร์ดิธ (Patric Meredith, 1961 : 10) กล่าวว่า ความรู้มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ความเข้าใจ (Understanding) และการคงอยู่ (Retaining) เพราะความรู้ หมายถึง ความสามารถจดจำได้ในบางสิ่งบางอย่างที่เราเข้าใจมาแล้ว

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom, 1971) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการระลึกถึงเฉพาะเรื่อง หรือเรื่องทั่วไป ระลึกถึงวิธีการและกระบวนการ หรือ สถานการณ์ต่างๆ โดยเน้นความจำ โดยกล่าวถึงความสามารถที่เกิดจากการเรียนรู้ไว้อยู่ 6 ประการ คือ

1. ความรู้ (Recall) ทำให้ทราบความสามารถในการจำ และระลึกถึงเหตุการณ์หรือ ประสบการณ์ที่เคยพบมาแล้ว แบ่งออกเป็น

- ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ
- ความรู้เกี่ยวกับวิธีและการดำเนินการที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
- ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวคิดและโครงสร้าง

2. ความเข้าใจ (Comprehension) ทำให้ทราบถึงความสามารถในการใช้สติปัญญาและ ทักษะเบื้องต้นแบ่งออกเป็น

- การแปลความ คือ แปลจากแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่งโดยรักษาความหมาย ให้ ถูกต้อง
- การตีความหมาย คือ ขยายจากเนื้อหาเดิมด้วยการสร้างขึ้นในรูปแบบใหม่

3. การนำไปใช้ (Application) สามารถนำข้อเท็จจริง และความเห็นที่เป็นนามธรรม (Abstract) ปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม

4. การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถใช้ความคิด ในรูปของการนำความคิดมาแยกเป็น ส่วน เป็นประเภท หรือการนำข้อมูลมาประกอบกัน เพื่อการปฏิบัติของตนเอง

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) คือ การนำเอาข้อมูลแนวความคิด มาประกอบกัน แล้วนำไปสู่การสร้างสรรค์ (Creative) ซึ่งเป็นสิ่งใหม่แตกต่างไปจากเดิม

6. การประเมินค่า (Evaluation) คือ ความสามารถในการใช้ข้อมูล เพื่อตั้งเกณฑ์ (Criteria) การรวบรวมผล และวัดข้อมูลมาตรฐาน เพื่อให้ตั้งข้อตัดสินถึงระดับของประสิทธิผล ของกิจกรรมแต่ละอย่าง

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973 : 325) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้ เป็นข้อเท็จจริง (Facts) ความจริง (Truth) กฎเกณฑ์และข้อมูลต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับและรวบรวม สะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ

ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ความรู้ พอสังเขป ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2533) กล่าวว่า "ความรู้" เป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่ผู้เรียนสามารถจดจำได้ หรือระลึกได้ โดยการมองเห็น ได้ยิน ความรู้ในที่นี้ คือ ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ คำจำกัดความ เป็นต้น

ชวาล แพรวัดกุล (2526) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียง แต่จำได้ อาจจะได้จากการฝึกได้หรือการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับ คำจำกัด ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้างและวิธีการแก้ปัญหา

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) กล่าวว่า "ความรู้" เป็นพฤติกรรมขั้นต้นซึ่งผู้เรียนเพียงแต่ จำได้ อาจจะได้จากการนึกได้หรือโดยการมองเห็น หรือได้ยินจำได้ ความรู้ขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับ คำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี รูปแบบ กฎ โครงสร้างและวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้

กล่าวโดยสรุป ความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง รูปแบบ วิธีการ กฎเกณฑ์ แนวปฏิบัติ เหตุการณ์หรือบุคคล ซึ่งได้จากการสังเกตประสบการณ์ หรือจากสื่อต่างๆ ประกอบกัน

อย่างไรก็ตาม การเกิดความรู้ไม่ว่าระดับใดก็ตามย่อมมีความสัมพันธ์กับความรู้สึนึกคิด ซึ่งเชื่อมโยงกับสภาพจิตใจในบุคคลต่างกัน อันมีปัจจัยมาจากประสบการณ์ที่สั่งสมมา และ สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลทำให้บุคคลมีความคิด และแสดงออกตามความคิด ความรู้สึกของตน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นบ่อเกิดแห่งทัศนคติ

แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

"ทัศนคติ" หรือภาษาอังกฤษคำว่า "Attitude" ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน "Aptus" แปลว่า โน้มเอียง เหมาะสม คำนี้ได้มีผู้ใช้คำอื่นๆ ในความหมายเดียวกันอีก เช่น เจตคติ เจตณคติ เป็นต้น

นักการศึกษาและนักจิตวิทยา ได้รวบรวมคำจำกัดความของทัศนคติไว้ ดังนี้

อัลพอร์ท (Allport, 1935) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง สภาวะของความพร้อมทางด้านจิต ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้จะเป็แรงที่กำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่จะมีต่อบุคคล สิ่งของหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ฟิชบายส์ (Fishbein, 1967) ให้คำจำกัดความของ ทัศนคติ ไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความโน้มเอียง ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ที่แสดงออกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางสนับสนุนหรือไม่สนับสนุน ทัศนคติเกิดขึ้นก่อนพฤติกรรม และทัศนคติเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

ชอว์ และไรท์ (Shaw and Wright, 1976) อธิบายว่าทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกทางจิตใจของบุคคล เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดจนประสบการณ์ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง การตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือจินตนาการต่างๆ ที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง

เคนด์เลอร์ (Kendler, 1963) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า "ทัศนคติ คือ สภาวะความพร้อมของแต่ละบุคคล ที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสังคมรอบตัว หรือคือ แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมในทางสนับสนุนหรือต่อต้านสภาพการณ์บางอย่างต่อบุคคล สถาบันหรือแนวคิดบางอย่าง"

ชาญชัย รามโกมุท (2522) ให้ความหมายของทัศนคติว่า เป็นความรู้สึกทางอารมณ์ว่าชอบหรือไม่ชอบ และมีแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ทั้งในทางสนับสนุนหรือต่อต้าน ทั้งนี้แล้วแต่ความรู้สึกทางอารมณ์ที่เกิดขึ้น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) สรุปความหมายของทัศนคติว่า ทัศนคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

กล่าวโดยรวมได้ว่า ทัศนคติมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นอย่างมาก ผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลใด วัตถุใด หรือเหตุการณ์ใด เขาก็จะไม่รังเกียจสิ่งทั้งสามดังกล่าวมาแล้ว เช่น เด็กนักเรียนที่มีทัศนคติดีต่อครูผู้สอน เด็กก็จะชอบเรียนกับครู ครูสอนด้วยความสะดวก ก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย (สุชา จันทน์เอม, 2531)

จึงพอสรุปได้ว่า ทัศนคติ เป็นนามธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ในชีวิตของบุคคล และทัศนคติมีความสำคัญต่อการตอบสนองทางสังคมของบุคคลเป็นอย่างมาก นั่นคือบุคคลมีพฤติกรรมอย่างไร หรือทำอะไรลงไป ทัศนคติจะเป็นเครื่องกำหนด ทัศนคติจึงเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของบุคคล และบุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

ประเภทของทัศนคติ

บุคคลสามารถแสดงทัศนคติได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ทัศนคติเชิงบวก เป็นทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออก มีความรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตใจ ได้ตอบในด้านดีต่อบุคคลอื่น หรือเรื่องราวหนึ่งเรื่องใด รวมทั้งหน่วยงาน องค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์กรและอื่นๆ
2. ทัศนคติเชิงลบ เป็นทัศนคติที่สร้างความรู้สึกเป็นไปในทางเสื่อมเสีย ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลง ระแวง สงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหน่วยงาน องค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์กร สถาบัน องค์กรและอื่นๆ
3. ทัศนคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องราว หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งต่อบุคคล หน่วยงาน สถาบัน องค์กรและอื่นๆ โดยสิ้นเชิง

องค์ประกอบของทัศนคติ

ลักษณะ สตะเวทิน (2542) อธิบายว่า ทัศนคติมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้และความเข้าใจ (Cognitive Component) บุคคลจะต้องมีความรู้ ความเชื่อ และความเข้าใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งก่อนเพื่อจะรู้ถึงประโยชน์และโทษของสิ่งนั้น จึงจะก่อให้เกิดทัศนคติ หากบุคคลมีความรู้หรือเชื่อว่าสิ่งใดดีก็มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งใดมาแล้ว บุคคลก็จะเกิดความรู้สึกประเมินสิ่งเร้าในทางดีหรือไม่ดี ชอบหรือไม่ชอบ องค์ประกอบนี้มักมีเรื่องของอารมณ์เกี่ยวข้องอยู่ด้วย

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavior Component) เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจและเกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งนั้นแล้ว บุคคลก็จะสนองตอบต่อสิ่งเร้าพร้อมที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป

จะเห็นได้ว่าบุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งใดก็ตาม จะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ประการจะต้องมีความสัมพันธ์และสอดคล้องซึ่งกันและกัน

การเกิดทัศนคติ

เรนซิส ไลเคิร์ต (Rensis Likert, 1961) ได้ศึกษามูลเหตุของการเกิดทัศนคติของคน ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลการศึกษาที่เน้นถึงการเกิดทัศนคติตามหลักวิชาการด้านการสื่อสารโดยเฉพาะ โดยได้สรุปข้อศึกษาไว้ว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติ (Source of Attitude) ต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้คนเกิดทัศนคติที่สำคัญ คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี ทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2. การติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่น (Communication from Others) การได้รับการติดต่อจากบุคคลอื่น จะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากผู้อื่นได้

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้

4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทักษะของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน

นอกจากนั้น การก่อตัวของทัศนคติของบุคคลยังมีปัจจัยหลายประการที่พอสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสรีระหรือร่างกายอันเป็นองค์ประกอบทางชีววิทยา เช่น คนบางคนจะเลือกไม่ใส่เสื้อผ้าสีน้ำตาล เพราะรู้ตัวเองดีว่าใช้แล้วทำให้ตนเองแลดูไม่สวยไม่สง่า เพราะเป็นคนมีผิวดำ นอกจากนี้ยังมีคนที่ทุกครั้งที่ใส่แว่นทำให้เกิดความรู้สึกส่วนตัวที่จะไม่ยอมใส่เสื้อผ้าสีน้ำตาลโดยเด็ดขาด เพราะถูกวิจารณ์ซ้ำๆ จนทำให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นใจในตนเอง

2. ปัจจัยสภาพแวดล้อม (Environment Factors) สภาพแวดล้อมนับว่ามีความสำคัญต่อการก่อตัวของทัศนคติ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

- ปัจจัยปฐมภูมิ เป็นประสบการณ์โดยตรงที่บุคคลนั้นได้มีโอกาสพบเห็น ได้อ่าน ได้ยิน
- ปัจจัยทุติยภูมิ เป็นสิ่งที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดมาจากครอบครัว สถาบัน ศาสนา สถาบันการศึกษา กลุ่มสังคมต่างๆ

ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อทัศนคติของบุคคลที่เก็บสะสมไว้ในจิตใจ และท่าทีของบุคคลผู้นั้น และบุคคลนั้นจะแสดงทัศนคติในเรื่องนั้นๆ ออกมาในรูปของความคิดเห็น ซึ่งความคิดเห็นนั้นเป็นการสะท้อนทัศนคติของบุคคล ซึ่งทัศนคตินั้นสามารถแสดงออกมาได้ทั้งในรูปของวัจนภาษา (Verbal Communication) ซึ่งเป็นการแสดงออกโดยการใช้ถ้อยคำด้วยภาษาพูด ภาษาเขียน หรืออวัจนภาษา (Nonverbal Communication) โดยการแสดงออกด้วยการใช้กิริยาท่าทางต่างๆ

การสร้างทัศนคติ

เนื่องจากทัศนคติ เกิดจากการเรียนรู้ และการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่บุคคล ฉะนั้นเราจึงอาจสร้างทัศนคติที่ต้องการได้ องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติที่ควรคำนึงมีดังนี้ คือ (สุชา จันทน์เอม, 2531 : 244-245)

1. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อชีวิตของบุคคลทุกๆ คน ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งตายไปทีเดียว วัฒนธรรมของชาติต่างๆ แตกต่างกันไป เริ่มจากครอบครัว โรงเรียน วัด สถาบันอื่นๆ ในสังคม วิทยุ โทรทัศน์ สื่อมวลชนต่างๆ มีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติทั้งสิ้น
2. ครอบครัว (Family) ครอบครัวเป็นแหล่งแรกที่อบรมให้เด็กเรียนรู้การสมาคมต่างๆ จึงมีอิทธิพลมากที่สุดในการสร้างทัศนคติให้แก่เด็ก ตลอดจนการปลูกฝังทัศนคติในการดำเนินชีวิตให้แก่บุตรของตน ทั้งนี้เพราะเด็กมักเลียนแบบและเชื่อฟังพ่อแม่อยู่แล้ว มีผู้สำรวจพบว่าทัศนคติของพ่อแม่กับลูกคล้ายคลึงกันมาก
3. กลุ่มเพื่อน (Social Groups) เด็กที่จากบิดามารดาอยู่กับกลุ่มเพื่อนตั้งแต่เล็กๆ จะได้รับอิทธิพลต่างๆ จากกลุ่มเพื่อนมากที่สุด ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการการยอมรับจากเพื่อน ต้องการคำแนะนำและความช่วยเหลือจากเพื่อนฝูง นั่นคือ เด็กต้องการมีมิตรนั่นเอง
4. บุคลิกภาพ (Personality) ลักษณะบุคลิกภาพมีความสัมพันธ์ หรือมีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคลมากเหมือนกัน พวกที่ชอบออกสังคม พวกหนีสังคม พวกชอบเด่น หรือพวกอ่อนน้อม จะมีทัศนคติไม่เหมือนกัน

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะเป็นโดยวิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่างๆ ซึ่งข่าวสารเหล่านี้อาจจะมาจากบุคคลอื่น หรือมาจากสื่อมวลชนต่างๆ ข่าวสารนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในองค์ประกอบของทัศนคติในส่วนของความรู้หรือความคิด (Cognitive Component) และเมื่อองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป องค์ประกอบส่วนอื่นจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน คือเมื่อองค์ประกอบทางด้านความรู้หรือความคิดเปลี่ยนแปลง ก็จะมีแนวโน้มทำให้องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component) และองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม (Behavior Component) เปลี่ยนแปลงไปด้วย

พึงระลึกเสมอว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ด้วย เช่น ถ้าบุคคลชอบสิ่งใด แสดงว่าความรู้สึกของบุคคลนั้นเป็นไปในทางที่ดี นั่นก็หมายความว่า ความรู้สึกอันนี้มีอารมณ์ของบุคคลนั้นรวมอยู่ด้วย ฉลอง ภิรมรัตน์ (2521 : 50-54) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ดังนี้

1. การเกลี้ยกล่อม (Persuasion) เป็นวิธีการที่ใช้การชักชวนเพื่อให้บุคคลนั้นเห็นด้วย และคล้อยตามกับสิ่งที่ทำการสื่อสารว่าเป็นความจริง การที่จะเปลี่ยนทัศนคติที่มีอยู่เดิมมายอมรับ

ในทัศนคติใหม่นั้นเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก เพราะจะต้องมีข้อเท็จจริงมาเป็นหลักฐานยืนยัน ที่จะทำให้เกิดความเชื่อถือ โดยที่ไม่ทำให้ผู้รับรู้ตัวที่กำลังถูกเปลี่ยนความคิด เพราะฉะนั้นผู้ทำการสื่อสารเพื่อชักจูงใจนั้นจะต้องเป็นคนที่น่าเชื่อถือ เป็นที่เคารพนับถือ หรือเป็นคนที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ยอมรับในสังคม การที่จะชักชวนบุคคลแต่ละคนให้เชื่อและเปลี่ยนแปลงความคิดได้นั้น จะต้องเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล

2. การย้ายกลุ่ม (Group Change) โดยทั่วไปแล้วกลุ่มจะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกภายในกลุ่ม เพราะสามารถทำให้สมาชิกที่สังกัดอยู่คล้อยตามได้ ดังนั้น วิธีการหนึ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดหรือทัศนคติของบุคคลได้ คือการให้บุคคลนั้นย้ายกลุ่ม เพราะการย้ายกลุ่มใหม่นั้นจะทำให้สมาชิกใหม่ได้พบกับบุคคลหลายระดับ หลากหลายอาชีพที่อาจไม่เคยรู้จักกันมาก่อน และได้สัมผัสกับความรู้สึกนึกคิดใหม่ๆ ย่อมทำให้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลนั้นได้

3. การโฆษณา (Advertising) อิทธิพลของการโฆษณามีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เมื่ออ่านโฆษณาหรือชมภาพยนตร์โฆษณาแล้วเกิดความรู้สึกใหม่ เชื่อ เห็นด้วย คล้อยตาม หรือยอมรับสิ่งนั้น โดยการจ่ายเงินซื้อสินค้าชนิดนั้นทันที หรืออาจจะโดยการรับฟังสาระที่อยู่ในโฆษณาชิ้นนั้นไว้และบรรจุไว้เป็นข้อมูลใหม่ของตน

4. แหล่งข่าวสาร (Source of the Message) แหล่งข่าวสารที่ได้รับนั้นนับว่ามีบทบาทที่สำคัญมากต่อการเปลี่ยนแปลง อาทิ จากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์ก็ดี บทความจากวิทยุกระจายเสียงหรือนิตยสารก็ดี ฯลฯ บุคคลให้ความรู้สึกต่อเนื้อหาสาระที่เผยแพร่มาจากสื่อมวลชนเหล่านี้ เพราะเป็นข่าวสารที่กระจายไปทั่วประเทศหรือทั่วโลก เพราะฉะนั้นเนื้อหาสาระจะต้องมีความสำคัญ สื่อมวลชนจึงจะคัดเลือกมาเผยแพร่ ดังนั้น เนื้อหาสาระเหล่านั้นจึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

5. อิทธิพลของกลุ่ม (Group Pressure) พลังของกลุ่มมักจะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกในกลุ่ม และกลุ่มแต่ละกลุ่มก็มักจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีและปทัสถานของกลุ่มมีส่วนบีบบังคับให้บุคคลปรับปรุงทัศนคติของตน ทำให้สมาชิกทุกคนเมื่อเข้าสังกัดกลุ่มแล้วจะต้องปฏิบัติตาม ดังนั้น บุคคลใดก็ตามเมื่อสมัครใจเข้าสังคมของกลุ่มก็ย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติและปรับตนให้สอดคล้องกับกลุ่มที่ตนเองสังกัดอยู่

นอกจากนั้น ปรมาจารย์ (2534) ยังได้อธิบายถึงแนวทางในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลด้วยวิธีดังนี้

1. วิธีการสร้างกลุ่ม เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ได้ผลดีในปัจจุบันโดยการให้สมาชิกของกลุ่มรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม แต่ละบุคคลที่สังกัดเป็นสมาชิกของกลุ่มจะยอมรับค่านิยมและความเชื่อใหม่ที่เกิดจากกลุ่ม อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยวิธีการนี้ก็อาจใช้ไม่ได้ผลนักถ้าบุคคลนั้นไม่ชอบที่จะคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น หรือเป็นบุคคลที่มีลักษณะเก็บตัวไม่ยอมเข้ากับใคร หรือเป็นคนที่ยึดมั่นในความคิดและความเชื่อของตนเองอย่างจริงจัง ดังนั้น ผู้ที่มีความคิดความอ่านแตกต่างไปจากกลุ่มจึงมักจะเกิดการต่อต้านที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนเอง

2. ทัศนคติเปลี่ยนได้เมื่อบุคคลแสดงปฏิกิริยาต่อความผิดหวัง เมื่อคนเราประสบกับความผิดหวังต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็อาจจะมีการเปลี่ยนความคิดและทัศนคติเพื่อความสบายใจของตนเอง การเปลี่ยนทัศนคติในลักษณะนี้มักจะเป็นไปโดยธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนไปโดยไม่รู้สึกตัว

3. ทัศนคติเปลี่ยนได้เมื่อได้รับการแนะนำ เป็นที่ยอมรับกันว่าการเปลี่ยนทัศนคติโดยการแนะนำนั้นเกิดจากการเรียนรู้ที่เกิดมาตั้งแต่วัยเด็ก การเรียนรู้ของเด็กเกิดจากความพยายามที่จะเลียนแบบผู้ใหญ่ที่ตนรักและนับถือ เช่น พ่อแม่ หรือญาติพี่น้องที่มีความสนิทสนม เมื่อได้รับการแนะนำจากบุคคลเหล่านี้ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในสถานภาพที่ได้รับการยกย่อง มีความนิยม ก็มักจะเชื่อฟังและคล้อยตาม แต่อย่างไรก็ตามการที่บุคคลจะเชื่อคำแนะนำมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าคำแนะนำนั้นตรงกับทัศนคติเดิมหรือไม่ และทัศนคติเดิมนั้นฝังลึกเพียงใด

4. ทัศนคติถูกเปลี่ยนแปลง เพราะต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพของสังคมโดยไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลในสังคมโดยรวมอาจมีความจำเป็น เพราะเนื่องมาจากสภาวะของสังคมนั้นมีการปรับเปลี่ยน จึงทำให้สมาชิกของสังคมต้องมีการปรับตัวที่ละน้อยโดยไม่รู้ตัว เพื่อให้บุคคลเข้าได้กับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรม ประชาชนของประเทศจะต้องมีการปรับตัว เพื่อให้เข้ากับระบบการพัฒนาประเทศนั้นมาเป็นการทำงานในโรงงาน จึงมีการทำงานร่วมกันโดยการใช้เครื่องมือ เครื่องจักรแทนที่จะเป็นการใช้แรงงานจากตัวคน

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ นอกจากจะคำนึงถึงแนวทางในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้ว ควรจะคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการ ที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกิดผล คือ

1. การเลือกรับรู้ (Selective Perception) คนเราจะรับรู้ในสิ่งที่เห็นว่า เหมาะสมกับตนเองเท่านั้น หากสิ่งใดที่ไม่เหมาะสมกับตนเอง ตนจะตัดออกไป คือ ไม่รับรู้มันเอง เช่น คนที่ชอบดนตรีจะไวต่อเรื่องเพลง ได้ยินเพลงร้องที่ใด ก็รู้ว่าเป็นเพลงอะไร ใครร้อง ผู้ที่ไม่สนใจ เปิดให้ดังอย่างไรก็ไม่

รู้ว่าเป็นเพลงอะไร เมื่อรับรู้สิ่งใดมาแล้ว จะเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของตนและเปลี่ยนแปลงได้ยาก

2. การหลีกเลี่ยง (Avoidance) นั่นคือ คนเราจะรับเอาแต่สิ่งที่ไม่ให้ความสุขหรือให้ในสิ่งที่ตนต้องการเท่านั้น ส่วนสิ่งที่จะบังเกิดความทุกข์แก่ตน บุคคลจะไม่ยอมรับ คนชนิดนี้ก็เปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ยากเช่นเดียวกับพวกแรก

3. การสนับสนุนของกลุ่ม (Group Support) บุคคลที่ประสบความสำเร็จขณะอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็ไม่อยากจะเปลี่ยนแปลงกลุ่มใหม่ เพราะมีความสุข และประสบความสำเร็จแล้วพวกนี้ก็จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติยากเช่นเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2528) ได้อธิบายถึงแบบในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไว้ว่า กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติดังนี้

คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร

ซึ่งจะมีอิทธิพลมากหรือน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเยาวชน ประการแรกและสำคัญที่สุด คือ ความเชี่ยวชาญหรือชื่อเสียงของผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ถ้าหากตรงกับความต้องการของบุคคลผู้รับข่าวสารมากเท่าใด การเปลี่ยนแปลงทัศนคติก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น คุณลักษณะประการที่สอง กลุ่มเยาวชนที่เป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารมีความลำเอียงต่อผู้ให้ข้อมูลข่าวสารหรือไม่ ถ้าหากมีความลำเอียงแล้ว การเปลี่ยนทัศนคติจะเกิดได้น้อยมาก คุณลักษณะประการที่สาม ผู้ให้ข้อมูลข่าวสารเป็นบุคคลที่กลุ่มเป้าหมายเยาวชนชื่นชอบ และเลียนแบบหรือไม่ ถ้าหากผู้ให้ข้อมูลข่าวสารเป็นบุคคลที่อยู่ในความสนใจ เยาวชนมักจะเลียนแบบอยู่เสมอ ย่อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มาก

การให้ข้อมูลข่าวสารหรือการสื่อข้อความ

แนวทางหลายๆ แนวทางสื่อสารมวลชนที่จะสร้างข้อมูลข่าวสารเพื่อเพิ่มพูนให้เกิดโอกาสในการเปลี่ยนแปลง ควรจะกระทำอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานพอสมควร และข้อมูลข่าวสารที่จะให้อย่างต่อเนื่อง จะต้องมีความสอดคล้องกัน มุ่งไปในแนวทางเดียวกัน ไม่ก่อให้เกิดการขัดแย้งกัน ทำให้เกิดการลังเลใจไม่อาจตัดสินใจได้

คุณลักษณะของกลุ่มเยาวชน

ที่เป็นเป้าหมายที่จะรับความรู้นั้น ผู้ให้จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายในเรื่องต่างๆ อาทิ เยาวชนนั้นมีภูมิหลังอย่างไร มีความสามารถ มีบุคลิกภาพอย่างไร และที่สำคัญมีทัศนคติต่อปัญหานี้อย่างไร เพราะคุณลักษณะเหล่านี้มีอิทธิพลไม่น้อยต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติข่าวสาร หรือวิธีให้ข้อมูลข่าวสาร และผู้ให้จะต้องเหมาะสมกับกลุ่มเยาวชน มีความเข้าใจในบุคลิกภาพของเยาวชนเข้าใจพื้นฐานที่เป็นภูมิหลัง และสามารถจะนำเอามาปรับใช้ และใช้ประโยชน์ได้

ตัวแปรทางสถานการณ์

นับว่ามีความสำคัญไม่น้อยที่จะมีผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการต่อต้านยาเสพติดในแหล่งที่มีปัญหาการค้า การพึ่งยาอาจเกิดการต่อต้าน การเปลี่ยนแปลงทัศนคตินี้ก็ได้ รูปแบบการต่อต้านความพยายามในการเปลี่ยนทัศนคตินี้บุคคลอาจจะกระทำอย่างเงียบๆ หรือแสดงออกมาชัดเจนก็ได้ การต่อต้าน การจะต่อต้านโดยตรงด้วยการแสดงปฏิกิริยาออกมาหรือต่อต้านความพยายามที่จะล่อให้เปลี่ยน ตัวแปรทางสถานการณ์อื่นๆ เช่น การมีโอกาสจะถกเถียงโต้แย้งโดยไม่มีอคติ ก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเช่นกัน หรือการสนับสนุนจากสังคม เป็นการไม่ตีตราบาปให้บุคคลที่เคยใช้ยาที่มีผลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป ในเรื่องของทัศนคติเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น เมื่อใครก็ตามมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความรู้ เพื่อให้เยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อบัญหายาเสพติดก่อนอื่นจะต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อนว่า ทัศนคติคืออะไร เกิดขึ้นมาได้อย่างไร การจะเปลี่ยนสร้างพัฒนาทัศนคติจะต้องทำอย่างไรกับเรื่องอะไร และท้ายที่สุดก็ต้องรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายเยาวชนที่เราจะเปลี่ยนสร้างเสริม พัฒนาทัศนคตินั้น เขามีทัศนคติเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดอย่างไร จึงจะสามารถให้ความรู้ หรือประสบการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อความคิด ความรู้สึกและความสนใจของเยาวชน จนถึงจุดที่สามารถจะแทนที่ทัศนคติเดิมที่เยาวชนมีอยู่ (สำนักงาน ป.ป.ส., 2528)

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคล

1. การเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกัน หมายถึง ทัศนคติเดิมของบุคคลที่เป็นไปในทางบวก ก็จะเพิ่มมากขึ้นในทางบวกด้วย แต่ถ้าทัศนคติไปในทางลบ ก็จะเพิ่มมากขึ้นทางลบด้วย

2. การเปลี่ยนแปลงไปคนละทาง หมายถึง การเปลี่ยนทัศนคติเดิมของบุคคลที่เป็นไปในแนวทางบวก ก็จะลดลงในทางลบ และถ้าเป็นไปในทางลบก็จะเป็นไปในทางตรงกันข้าม

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางเดียวกันก็จะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า มันคงกว่าและคงที่กว่าทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปคนละทาง ซึ่งทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี วิธีหนึ่งก็คือ การที่บุคคลได้รับข่าวสารต่างๆ แล้วทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อทัศนคติด้านความรู้ หรือการรับรู้ (Cognitive Component) และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติก็มีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบด้านอารมณ์ (Affective Component) และส่วนประกอบทางพฤติกรรม (Behavioral Component) เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ฉะนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า หากได้รับข่าวสารในระดับที่แตกต่างกันก็ย่อมจะทำให้มีทัศนคติหรือแนวโน้มของพฤติกรรมมีความแตกต่างกันออกไปด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงส่วนมากไม่ได้มาจากการเปลี่ยนค่านิยมของบุคคล แต่มาจากการเปลี่ยนแปลงการยอมรับข่าวสาร ซึ่งสัมพันธ์กับบุคคลนั้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คือ "สื่อ" (Media) ซึ่งอาจจะเป็นสื่อบุคคลหรือสื่อมวลชน ซึ่งเป็นช่องทางการส่ง "ข่าวสาร" (Message) ให้แก่ผู้รับสาร แต่อิทธิพลของ "ข่าวสาร" และ "สื่อ" จะมีมากหรือน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับข่าวสารและผู้รับสาร ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ ระหว่างข่าวสารกับความรู้และทัศนคติของผู้รับสาร ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือไม่เปลี่ยนแปลงก็ได้

และเมื่อกล่าวถึงทัศนคติ ควรจะระลึกเสมอว่า

1. ทัศนคติมิใช่ว่ามีคงที่ ทัศนคติเป็นสิ่งที่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ หากประสบการณ์ใหม่สามารถจะลบล้างทัศนคติที่มีอยู่เดิม

2. ทัศนคติ ได้มาจากประสบการณ์ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้น ทัศนคติที่พัฒนาขึ้นมาของบุคคล สังกัดได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมา ถ้าเขาวิชามีทัศนคติเกี่ยวกับปัญหา ยาเสพติดอย่างไร เขาก็ย่อมจะแสดงพฤติกรรมออกไปในแนวทางนั้น ถ้าเขาวิชามีทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม เขาวิชาก็จะไม่ประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ผิดต่อคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งการไม่พึ่งยาด้วย

3. ทักษะของบุคคลเรียนรู้ได้ทั้งโดยตรง คือ การมีประสบการณ์ตรง เช่น การใช้ยาเสพติด แล้วเกิดความพึงพอใจ พื้นฐานของความพอใจ หรือความชอบ เป็นผลมาจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับยาแล้วเกิดเป็นทัศนคติที่จะต้องพึ่งยา ดังนั้น ทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ยาของบุคคลที่พัฒนาขึ้นมา จะดูได้จากพฤติกรรมที่แสดงออก คือ การใช้ยา ส่วนทัศนคติที่เรียนรู้โดยทางอ้อม ได้มาจากการเลียนแบบ และการชักชวน การเลียนแบบและการชักชวนหรือชักจูง เป็นแม่แบบที่มีพลังในการสร้างทัศนคติ โดยเฉพาะในวัยเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่ไวต่อการเลียนแบบ ในการสร้างทัศนคติ จากพ่อแม่ ครู เพื่อนเล่นเขาจะสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่เขาชอบหรือไม่ชอบของบุคคลที่เขาคบค้าสมาคมด้วย เช่น การที่พ่อแม่ของเด็กเกิดทะเลาะกันแล้ว พ่อดื่มสุรา แม่กินยา ระวังประสาท ในที่สุดเด็กก็อาจจะเลียนแบบ โดยการใช้ยาเมื่อมีปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง เป็นต้น พฤติกรรมการใช้ยา สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติที่เด็กเลียนแบบจากพ่อแม่ที่มีทัศนคติต่อการพึ่งพายาเมื่อมีปัญหาในชีวิตเกิดขึ้น หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นการยึดเอาบุคคลเป็นแบบอย่าง

4. ถ้าหากบุคคลยังคงมีประสบการณ์ต่อเนื่องกันในเรื่องใดๆ หรือกับใคร หรือสิ่งใดๆ นานๆ เขาก็จะพัฒนาทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งนั้น บุคคลนั้นๆ ขึ้นมา ส่วนทัศนคติจะเป็นไปในทางบวกหรือลบก็ขึ้นอยู่กับว่า เขาพอใจหรือไม่พอใจในประสบการณ์นั้น

5. การที่เยาวชนมีทัศนคติที่ฝังแน่นเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ใดๆ ก็ขึ้นอยู่กับว่าระดับประสบการณ์กับสิ่งนั้นมีแนวโน้มให้เขาพอใจหรือไม่พอใจ ถ้าหากเขาพอใจในสิ่งนั้น พฤติกรรมที่แสดงออกก่อให้เกิดความพอใจ เขาก็จะแสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับสิ่งนั้นจนกลายเป็นนิสัย พฤติกรรมที่เขาแสดงออกจนเป็นนิสัยในเรื่องนั้นสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติต่อสิ่งนั้น

แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

พฤติกรรม คือ กริยา อากาโร บทบาท ลีลา ท่าที การประพฤติ ปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งใน 5 ทวาร คือ โสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส ฆานสัมผัส และทางผิวหนัง หรือมิฉะนั้นก็สามารถวัดได้ด้วยเครื่องมือ

นิยะดา ชุนหวงค์ และนินนาท โอฟารวรุฒิ (2520) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง อากัปกริยาของคนเราที่แสดงออกถึงความชอบ และไม่ชอบกิจกรรมบางอย่างซึ่งสามารถสังเกตได้

ปกิจ พรหมยาน (2531) ได้กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรือการตอบสนองของมนุษย์ต่อสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใด หรือสิ่งกระตุ้นต่างๆ โดยการกระทำนั้นเป็นไปโดยมี

จุดมุ่งหมาย และเป็นไปอย่างใคร่ครวญมาแล้ว หรือเป็นไปอย่างไม่รู้สึกรู้ตัว และไม่ว่าสิ่งมีชีวิตและบุคคลอื่นสามารถสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533) กล่าวว่า พฤติกรรม คือ การกระทำหรือพฤติกรรมใดๆ ของคนเรา ส่วนใหญ่เป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีพื้นฐานที่มาจากความรู้ และทัศนคติของบุคคล การที่บุคคลมีพฤติกรรมแตกต่างกัน ก็เนื่องมาจากการมีความรู้ และทัศนคติที่แตกต่างกัน เกิดขึ้นได้ก็เพราะความแตกต่างอันเนื่องมาจากการเปิดรับสื่อ และความแตกต่างในการแปลความสารที่ตนเองได้รับ จึงก่อให้เกิดประสบการณ์สิ่งสมที่แตกต่างกัน อันมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคล

องค์ประกอบของพฤติกรรม

ครอนบาช (Crobach อ้างถึงในปกิจ พรหมายน, 2531 : 29-30) ได้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเกิดขึ้นเพราะองค์ประกอบ 7 ประการ ต่อไปนี้

1. เป้าหมาย หรือความมุ่งหมาย (Goal) เป็นความต้องการหรือวัตถุประสงค์ที่ทำให้เกิดกิจกรรม คนเราต้องทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการที่เกิดขึ้น กิจกรรมบางอย่างก็ให้ความพอใจหรือสนองความต้องการได้ทันที แต่ความต้องการหรือวัตถุประสงค์บางอย่างก็ต้องใช้เวลานานจึงจะสามารถบรรลุความต้องการ คนเราจะมีความต้องการหลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน และมักจะต้องเลือกสนองความต้องการที่รีบด่วนก่อน และสนองความต้องการที่ห่างออกไปในภายหลัง

2. ความพร้อม (Readiness) หมายถึง ระดับวุฒิ ภาวะหรือความสามารถที่จำเป็นในการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ คนเราไม่สามารถสนองตอบความต้องการได้หมดทุกอย่าง ความต้องการบางอย่างอยู่นอกเหนือความสามารถของเขา

3. สถานการณ์ (Situation) เป็นเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้เลือกทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ

4. การแปลความหมาย (Interpretation) ก่อนที่คนเราจะทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งลงไป เขาจะต้องพิจารณาสถานการณ์เสียก่อนแล้วตัดสินใจเลือกวิธีการที่คาดว่าจะให้ความพอใจมากที่สุด

5. การตอบสนอง (Response) เป็นการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ โดยวิธีการที่ได้เลือกแล้วในขั้นการแปลความหมาย

6. ผลที่ได้รับหรือผลที่ตามมา (Consequence) เมื่อทำกิจกรรมแล้วย่อมได้รับผลจากการกระทำนั้น ผลที่ได้รับอาจตรงตามที่คาดคิดไว้ (Confirm) หรืออาจตรงกันข้ามกับความคาดหมาย (Contradict) ก็ได้

7. ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (Reaction to Thrashing) หากคนเราไม่สามารถสนองความต้องการได้ ก็กล่าวได้ว่าเขาประสบกับความผิดหวัง ในกรณีเช่นนี้เขาอาจจะย้อนกลับไปแปลความหมายเสียใหม่ และเลือกวิธีการตอบสนองใหม่ก็ได้

พฤติกรรมจะสมบูรณ์และสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อผลที่ตามมาตรงกับความคาดหวัง หากไม่สมหวังคนเราก็จะมีปฏิกริยาต่อไปอีก

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

แนนซี ซวาทซ์ (Nancy Z. Schwartz อ้างถึงในสุริย์ จันทร์โมลี, 2526) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน ว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะและการปฏิบัติตัวในรูปแบบ 4 ประการ ดังนี้

1. ทักษะเป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติ ดังนั้น ความรู้มีความสัมพันธ์กับทักษะ และมีผลต่อการปฏิบัติ
2. ความรู้และทักษะมีความสัมพันธ์กัน และทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา
3. ความรู้และทักษะต่างทำให้เกิดการปฏิบัติได้ โดยที่ความรู้และทักษะไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กัน
4. ความรู้มีผลต่อการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม

เหตุเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

นักจิตวิทยาวิเคราะห์ว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหามีสาเหตุมาจาก

1. มีความขัดแย้งทางด้านจิตใจ ลังเล ตัดสินใจไม่ได้ ทำให้เกิดความวิตกกังวล
2. ขาดทักษะ ประสบการณ์ ไม่มีความชำนาญในการกระทำ จึงเกิดความเคอะเขิน ผิดพลาด ล้มเหลว
3. มีเจตคติ ไม่ดี จิตใจไม่ยอมรับจึงอยากจะแสดงออกตามความรู้สึกของตนเอง
4. เขาวนปัญหา ไม่ดี คิดไม่ถึง ตัดสินใจผิดพลาด

5. ความจำไม่ดี ซ้ำลิ้ม ฉะนั้นจึงกระทำผิดๆ ถูกๆ
6. มีความวิตกกังวล ต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดในอนาคต เกรงจะทำไมสำเร็จ ตัดสินใจไม่ถูก กังวลต่อความผิดพลาด อับยศ หมดหวัง
7. ความต้องการแข่งขัน เอาชนะ ออยากเด่นดัง ทำให้เกิดความเครียด อิจฉาริชยา กังวลร่วนวายใจ ไม่มีความสุข
8. ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้งอแงงุ่มง่าม
9. มีความจริงจังมากเกินไป ไม่รู้จักยืดหยุ่นแข็งกร้าว
10. ขาดข้อมูล ทำให้เกิดการคาดเดา
11. มีความคิดที่ไร้เหตุผล ก่อให้เกิดพฤติกรรมและการกระทำที่ไร้เหตุผล

กลวิธีสร้างพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

1. สร้างแบบอย่างพฤติกรรมที่ดั่งงาม ปรับปรุงบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม
2. ให้การอบรมสั่งสอน เปรียบเทียบให้เห็นข้อดี ข้อเสียของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา
3. ให้การเสริมแรง ให้รางวัล ชมเชย ให้สิ่งที่พอใจ แก่ผู้มีพฤติกรรมที่ดี สนับสนุนส่งเสริมให้มีพฤติกรรมที่ดียิ่งขึ้น ขึ้นและติดใจ ว่ากล่าว ทักท้วง ลงโทษ ผู้มีพฤติกรรมไม่ดี ให้ลดลงๆ เรื่อยๆ

สกินเนอร์ (Skinner) เชื่อว่า "การกระทำที่ได้รับการเสริมแรง ย่อมจะมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดการกระทำนั้นอีก ส่วนการกระทำใดที่ไม่ได้รับการเสริมแรง หรือถูกขัดขวางย่อมมีแนวโน้มที่จะทำให้ความถี่ของการกระทำนั้นๆ ลดลงและหายไปในที่สุด" ถ้าหมั่นเสริมแรงแก่ผู้มีพฤติกรรมดี พฤติกรรมที่พึงปรารถนาและเป็นที่ยอมรับของสังคมก็จะมีเพิ่มมากขึ้นๆ จนติดเป็นนิสัย เช่น ความสุภาพ นอบน้อมต่อมกาย ซื่อตรง ขยันหมั่นเพียร มีความเชื่อมั่นสูง แบนดูรา (Bandura, 1977) ก็กล่าวว่า "วิธีการปรับพฤติกรรม คือ ให้การเสริมแรงแก่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา และไม่ให้การเสริมแรงหรือเอาใจใส่แก่พฤติกรรมที่ไม่ดี"

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

อุบลวรรณ ประมวลรัฐกาล (2534) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการใช้ยาและสิ่งเสพติดในวัยรุ่น : ทดสอบเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความยึดมั่นผูกพันต่อการกระทำที่สังคมยอมรับ ความเชื่อถือในค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคม การคบเพื่อนที่ใช้ยา หรือสิ่งเสพติด มีผลกระทบโดยตรงต่อการใช้ยา หรือสิ่งเสพติดในวัยรุ่น จากการเปรียบเทียบของตัวแปร พบว่า การคบเพื่อนที่ใช้ยาหรือสิ่งเสพติด มีผลกระทบต่อการใช้ยาหรือสิ่งเสพติดในวัยรุ่นมากที่สุด

สุวรรณี โพธิศรี (2535) ได้ศึกษาการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคติและพฤติกรรมในการป้องกันโรคเอดส์ ของผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับข่าวสารโรคเอดส์ สื่อที่เปิดรับมากที่สุด คือ โทรทัศน์ รองลงมา คือ หนังสือพิมพ์ เอกสารเผยแพร่ คู่มือและเพื่อน ตามลำดับ ส่วนปัจจัยทางด้านอายุ รายได้และการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับนิยสาร รายได้ และการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับหนังสือพิมพ์ และโปสเตอร์ อาชีพและรายได้ มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารกับคู่มือและเพื่อน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข ส่วนรายได้มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารกับครู การเปิดรับข่าวสารโรคเอดส์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้ ทักษะคติและพฤติกรรม ในการป้องกันโรคเอดส์ พบว่า สื่อมวลชนมีบทบาท ในการให้ความรู้และการยอมรับการปฏิบัติการป้องกันโรคเอดส์สูงที่สุด

พจนา วาลิกรณ์ (2536) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์โครงการชิงค์เอิร์ท ในการให้ความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเผยแพร่เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถเปลี่ยนแปลงระดับความรู้ในกลุ่มนักเรียนได้ แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักเรียนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นได้ ทั้งนี้อาจจะสันนิษฐานได้ว่ามีสาเหตุมาจากการเลือกรับข่าวสาร การเลือกสนใจข่าวสาร การเลือกรับรู้ข่าวสาร และการเลือกจดจำข่าวสารของนักเรียนที่เข้าฟังการเผยแพร่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ

สภาพจิตใจของผู้รับสารที่จะมีผลกระทบโดยตรงกับการรับข่าวสาร หากผู้รับสารไม่สนใจและไม่รับรู้การสื่อสารก็จะไม่เกิดสัมฤทธิ์ผล

สุภาภักษ์ จุฑระกุล (2537) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทักษะ และ การมีส่วนร่วมในการทิ้งขยะแยกประเภทเพื่อการหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 432 คน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ รายได้ และการศึกษาแตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ แตกต่างกัน และการเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ โปสเตอร์ งานนิทรรศการ มีความสัมพันธ์กับความรู้ ส่วนการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน บุคคลใน ครอบครัว โปสเตอร์ งานนิทรรศการมีความสัมพันธ์กับทัศนคติ และการเปิดรับข่าวสารจาก สื่อมวลชน บุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพ แผ่นพับ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

วิศรา วราลักษณ์ (2538) ศึกษา การรับรู้ข่าวสารความรู้เรื่องสิ่งเสพติดและการป้องกัน สิ่งเสพติดจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนเปิดรับข้อมูลจากสื่อมวลชนทุกประเภทบ่อยพอสมควร และมีระดับความรู้ ความเข้าใจพอสมควรในเนื้อหาการป้องกันสิ่งเสพติด รองลงมาคือ อันตรายของสิ่งเสพติด ลักษณะของผู้ติดยาเสพติดด้านสื่อบุคคล พบว่า ผู้ที่สนใจเรื่องสิ่งเสพติดและการป้องกันสิ่งเสพติดมากที่สุด คือ ครู อาจารย์ รองลงมาคือ มารดา และเพื่อนสนิท ผู้ที่ทำให้เข้าใจมากที่สุด คือ ครู อาจารย์

ศรเทพ เริงยุทธนาชีวัน (2538) ศึกษาการสื่อสารเพื่อการป้องกันยาเสพติดของกลุ่มผู้ใช้ แรงงานโรงงานอุตสาหกรรมในเขตกรุงเทพและปริมณฑล พบว่า ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่จะได้รับ ข่าวสารเรื่องยาเสพติดและการป้องกันจากโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนความรู้เรื่องสารเสติดนั้นผู้ใช้ แรงงานส่วนใหญ่จะทราบว่าจะอะไรคือสารเสติด แต่จะไม่ทราบถึงอันตรายของยาเสติดแต่ละ ประเภท สื่อที่น่าเชื่อถือที่สุดเรื่องโทษพิษของยาเสติดคือ สื่อบุคคล ได้แก่ พ่อแม่ ส่วนอายุ การศึกษา รายได้ ของผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีความสัมพันธ์กับอัตราการเปิดรับสาร ด้านการป้องกันยาเสติดทางสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ส่วนเพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระยะ เวลาในการทำงานของผู้ใช้แรงงาน ในโรงงานอุตสาหกรรมไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับ สารด้านการป้องกันยาเสติดจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

ขวัญใจ ผลิเจริญสุข (2539) ศึกษาการสื่อสารในครอบครัว กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด สื่อมวลชนที่นักเรียนส่วนใหญ่เปิดรับน้อยที่สุด คือ โทรทัศน์ ส่วนผลของการเปิดรับเรื่องราวเกี่ยวกับยาบ้าจากสื่อโทรทัศน์ทำให้หลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงในการลองเสพ สื่อวิทยุทำให้เกรงกลัวอันตราย และเนื้อหาที่นักเรียนส่วนใหญ่อ่านจากหนังสือพิมพ์น้อยที่สุด ได้แก่ บ้านเทิง/นักร้อง , กีฬา , ละคร และสื่อหนังสือพิมพ์ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับยาบ้าในระดับปานกลาง และเห็นด้วยกับการต่อต้านการเสพยาบ้า เมื่อทำสมมติฐานในการวิจัยได้ผลดังนี้ คือ นักเรียนที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ แต่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับวิทยุ โดยพบว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด มีการเปิดรับมากกว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบปิด

นอกจากนั้น ยังพบว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้า การรับรู้ข่าวสารจากโทรทัศน์และวิทยุ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้า ส่วนการเปิดรับหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับยาบ้า แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการป้องกันการใช้ยาบ้า นักเรียนหญิงและนักเรียนชาย มีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้าไม่แตกต่างกัน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 , 2 และ 3 มีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้าไม่แตกต่างกัน

คมกริช ทักกีฬา (2540) ศึกษาพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อโรงเรียนไทย พบว่า หลังจากใช้อินเทอร์เน็ตแล้ว กลุ่มตัวอย่างรู้สึกว่าคุณมีความรู้เพิ่มมากขึ้น กว้างขวางขึ้น

ถนอมนุช พิทักษ์โกศล (2540) ได้ศึกษาปัจจัยทางสังคม, พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับความรู้ และทัศนคติที่มีต่อการป้องกันการใช้ยาบ้าของผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ระดับการศึกษา อายุ สถานภาพการสมรส ขนาดของโรงงานแตกต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับยาบ้าแตกต่างกัน เพศแตกต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับยาบ้าไม่แตกต่างกัน สถานภาพการสมรสแตกต่างกันมีทัศนคติต่อการป้องกันการใช้ยาบ้าแตกต่างกัน ส่วนระดับการ

ศึกษา เพศ อายุ และขนาดของโรงงานแตกต่างกันมีทัศนคติต่อการป้องกันการใช้ยาบ้าไม่แตกต่างกัน

พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเรื่องยาบ้า จากเจ้าหน้าที่ในที่ทำงาน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรู้เกี่ยวกับยาบ้า ส่วนการเปิดรับสื่ออื่นๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับยาบ้า และพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเรื่องยาบ้าจากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการป้องกันการใช้ยาบ้า

การรับรู้ข่าวสารเรื่องยาบ้าผ่านสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ในที่ทำงาน และหนังสือพิมพ์ และระดับการศึกษา อธิบายความรู้เกี่ยวกับยาบ้าได้ตามลำดับ โดยอายุ และการรับรู้ข่าวสารเรื่องยาบ้าผ่านสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ในที่ทำงานมีความสัมพันธ์ในทางลบ ในขณะที่การรับรู้ข่าวสารเรื่องยาบ้าผ่านทางหนังสือพิมพ์และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวก และสถานภาพการสมรสของผู้ใช้แรงงาน ในสถานประกอบการอุตสาหกรรมเป็นตัวแปรเพียงตัวเดียวที่อธิบายทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันการใช้ยาบ้า

ประภาวดี ธานีรณานนท์ (2540) ศึกษาการเปิดรับข่าวสาร การจดจำสาร และการเลียนแบบพฤติกรรมต่อต้านยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการป้องกันยาเสพติด จัสท์เซย์โน พบว่า การเปิดรับข่าวสาร การจดจำสาร และการเลียนแบบพฤติกรรมต่อต้านยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีความสัมพันธ์กัน และลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับการจดจำสารและการเลียนแบบพฤติกรรมต่อต้านยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

เกยูร ชิวหากาญจน์ (2541) ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติด ของกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ระดับการศึกษา อายุ แตกต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดแตกต่างกัน เพศ สถานภาพสมรส รายได้แตกต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดไม่แตกต่างกัน อายุแตกต่างกันมีทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากยาเสพติดแตกต่างกัน เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส รายได้แตกต่างกันมีทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากยาเสพติดไม่แตกต่างกัน

พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติดจากลูก มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด ส่วนการเปิดรับสื่ออื่นๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเกี่ยวกับการ

ป้องกันตนเองจากยาเสพติด พฤติกรรมการเปิดรับสื่อบุคคล มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ส่วนการเปิดรับสื่อมวลชน ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด และทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากยาเสพติด ไม่มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

นอกจากนั้น ระดับความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด และการป้องกันตนเองจากยาเสพติด มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากยาเสพติด และความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด เป็นตัวแปรเดียวที่สามารถอธิบายทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากยาเสพติด

จิตรา ธนสารเสถณี (2541) ศึกษาการสื่อสาร ความรู้ ทัศนคติและทักษะการปฏิเสธสิ่งเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า เพศ ระดับชั้นเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเสพติดแตกต่างกัน ลักษณะครอบครัวแตกต่างกัน มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเสพติดไม่แตกต่างกัน เพศ ระดับชั้นเรียน และลักษณะทางครอบครัวแตกต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งเสพติดไม่แตกต่างกัน เพศ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีทัศนคติต่อการป้องกันสิ่งเสพติดไม่แตกต่างกัน เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และลักษณะครอบครัวแตกต่างกัน มีทักษะปฏิเสธสิ่งเสพติดแตกต่างกัน ส่วนระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน มีทักษะการปฏิเสธสิ่งเสพติดไม่แตกต่างกัน

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเสพติด ความรู้เรื่องสิ่งเสพติด และทัศนคติต่อการป้องกันสิ่งเสพติด มีความสัมพันธ์ในทางบวกต่อทักษะการปฏิเสธสิ่งเสพติด

ทัศนคติต่อการป้องกันสิ่งเสพติด เพศ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเสพติด และลักษณะครอบครัวสามารถอธิบายทักษะการปฏิเสธสิ่งเสพติดได้ตามลำดับ

ณัฐพรรณ ศรีมุข (2541) ได้ศึกษาการเปิดรับสื่อ ความรู้และพฤติกรรมการยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจากหนังสือของ ดร.สาทิส อินทรกำแหงและวารสารเกี่ยวกับชีวิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต เหมหลักชีวิต การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจากสื่อโทรทัศน์ นิตยสาร บุคคลในครอบครัว หนังสือของ ดร.สาทิส อินทรกำแหงและวารสารเกี่ยวกับชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิต การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิต

ผู้ที่มีเพศ อายุ สถานภาพการสมรส แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิตแตกต่างกัน และการเปิดรับสื่อจากหนังสือพิมพ์ บุคคลในครอบครัวและเพื่อนฝูง หนังสือของ ดร.สาทิส อินทรกำแหง วดีโอเกี่ยวกับชีวิตจิต แผ่นพับ และลักษณะทางประชากร เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในการทำนายเรื่องการยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิต

ชัชวีรภรณ์ เวฬุวนารักษ์ (2542) ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ แรงจูงใจในการป้องกันโรคเอดส์ของผู้มารับบริการ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข ในกรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษาระหว่างวันที่ 1-29 กุมภาพันธ์ 2543 พบว่า ระดับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์มีความสัมพันธ์ในเชิงลบ กับความรู้เรื่องโรคเอดส์ด้านอาการของโรค แต่มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับแรงจูงใจในการป้องกันโรคเอดส์ ด้านความคาดหวังความสามารถของตนในการป้องกันโรค และด้านความคาดหวังประสิทธิผลการตอบสนองในพฤติกรรมป้องกันโรค และการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ไม่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันโรคเอดส์

ช่อแก้ว ประสงค์สม (2542) ศึกษาเรื่องการเปิดรับสาร ความรู้ ทศนคติและการมีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสีขาวของครูและอาจารย์ระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะทางประชากร ได้แก่ ระดับการศึกษา , รายได้ , ตำแหน่ง , หน่วยงานที่สังกัด , ประเภทโรงเรียน และเขตที่ตั้ง มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนสีขาวแตกต่างกัน ส่วนตัวแปรเพศ , ระดับการศึกษา , ตำแหน่ง , หน่วยงานที่สังกัด และเขตที่ตั้งมีความรู้เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนสีขาวแตกต่างกัน และยังพบว่า การเปิดรับสาร ความรู้ และทัศนคติต่อโครงการโรงเรียนสีขาวมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสีขาว

รัฐธนา แสงอร่าม (2542) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ "โครงการน้ำประปาดื่มได้" ความรู้ ทศนคติ และพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ "โครงการน้ำประปาดื่มได้" ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับน้ำประปาดื่มได้ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร แต่การเปิดรับข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติที่มีต่อการบริโภคน้ำประปา และการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่ม

พรทิพย์ ศิริชูทรัพย์ (2542) ศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิดและการมีส่วนร่วม ต่อปัญหาสังคมของกลุ่มผู้ใช้สื่ออินเทอร์เน็ต บนเว็บไซต์ขององค์กรพัฒนาเอกชน พบว่า ผู้ที่มีเพศต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมต่อปัญหาสังคม บนเว็บไซต์ขององค์กรพัฒนาเอกชนไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้ที่มีการศึกษา รายได้ อาชีพต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมต่อปัญหาสังคม บนเว็บไซต์ขององค์กรพัฒนาเอกชนแตกต่างกัน และการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาสังคมบนเว็บไซต์ขององค์กรพัฒนาเอกชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชน

ศศิพันธุ์ ไตรทาน (2543) ศึกษากระบวนการสื่อสารกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการลด ละ เลิกยาเสพติดของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา พบว่า นักเรียนที่มีเพศ อายุ และรายได้ของครอบครัวต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติดจากสื่อบุคคลต่างกัน และ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติดและการมาเข้าค่ายพุทธธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาที่มาเข้าค่ายพุทธธรรมมีความแตกต่างกัน แต่ทักษะคิด และพฤติกรรมการลด ละ เลิกยาเสพติด และการยอมรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาไม่มีความแตกต่างกัน

ธนภรณ์ อุทยานิก (2543) ศึกษาประสิทธิผลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ในการเผยแพร่ความรู้งานคุ้มครองผู้บริโภค พบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสาร เกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้งานคุ้มครองผู้บริโภคจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาแตกต่างกัน ส่วนผู้ที่มีเพศ สถานภาพสมรส และรายได้ต่างกันมีการเปิดรับข่าวสาร ไม่แตกต่างกัน และความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยามีความสัมพันธ์กับ ทักษะคิดและการใช้ประโยชน์จากข่าวสารที่ได้รับจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และทัศนคติของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากข่าวสารที่ได้รับจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

พิมพ์เพ็ญ ธนาคุณ (2543) ศึกษาประสิทธิผลของเว็บไซต์โครงการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 120 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 60 คนซึ่งจะได้ชมเว็บไซต์จากแผ่นซีดีรอม อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มควบคุม 60 คน ซึ่งไม่ได้ชมเว็บไซต์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้ ทักษะคิด และความตั้งใจในการเลิกบุหรี่หลังจากการชมเว็บไซต์โครงการรณรงค์เพื่อการไม่

สื่อบุหรี่มากกว่ากลุ่มควบคุม โดยเว็บไซต์มีความสัมพันธ์กับความรู้ , ทัศนคติ , และความตั้งใจในการเลิกบุหรี่

ชนานันท์ คงธนาฤทธิ์ (2543) ศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการยอมรับการบริโภคสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้แตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) แตกต่างกัน ส่วนการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) และมีความสัมพันธ์กับการยอมรับการบริโภคสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) นอกจากนี้ยังพบว่าตัวแปรที่สามารถอธิบายการยอมรับการบริโภคสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) ได้แก่ ทัศนคติ และอายุ

งานวิจัยในต่างประเทศ

เมอเรีย (Murray,1974) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้สไลด์เทปโปรแกรม เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติสุขนิสัยตามแบบวิถีที่ถูกต้อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาว่า การสอนวิชาพลานามัยโดยใช้สไลด์เทปโปรแกรม สอนเด็กเล็กเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวทางด้านสุขนิสัย 15 ประการ ได้ถูกต้องหรือไม่ และเพื่อหาข้อสังเกตเกี่ยวกับการสื่อการสอนสำหรับสอนวิชาหมวดพลานามัย ผลการวิจัยพบว่าสไลด์เทปโปรแกรมทำให้ผู้เรียนปฏิบัติสุขนิสัย 15 ประการตามแบบที่ถูกต้องเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า สไลด์เทปโปรแกรมเป็นสื่อการสอนที่ทำให้เด็กนักเรียนซึ่งเป็นเด็กเล็ก สามารถเข้าใจเนื้อหาที่มีขอบเขตจำกัดเฉพาะได้อย่างดียิ่ง

เพาเวอร์ และกิบสัน (Power,-Robert ; Power,-Tom ; Gibson,-Nigel,1996) ได้ศึกษาเรื่อง ทัศนคติและประสบการณ์การใช้ยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นอังกฤษ อายุระหว่าง 16-19 ปี ที่มีการใช้แอมเฟตามีน พบว่า เครือข่ายทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน เป็นปัจจัยพื้นฐานของการเริ่มและใช้ยาเสพติด นอกจากนั้น ความสำคัญของการปรึกษาในกลุ่มและการสื่อสารในครอบครัว ยังมีผลต่อการลดการใช้ยาเสพติดในหมู่วัยรุ่นอีกด้วย

แคลปเปอร์ (Klapper, 1960) ศึกษาและสรุปงานวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับผลหรืออิทธิพลของการสื่อสารมวลชน และสรุปให้เห็นถึงความสามารถของการสื่อสารมวลชนในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลว่า โดยปกติการสื่อสารมวลชนไม่ใช่สาเหตุสำคัญเพียงประการเดียวที่ทำให้เกิดผลในผู้รับสาร แต่จะทำหน้าที่ร่วมกันหรือผ่านปัจจัยและอิทธิพลที่เป็นตัวกลางอื่นๆ มากกว่า และประสิทธิผลของการสื่อสารมวลชนขึ้นอยู่กับลักษณะต่างๆ ของสาร แหล่งสาร หรือสถานการณ์ของการสื่อสาร

แม็คคอมบ์ และมุลลินส์ (Mccomb and Mullins, 1973) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากการใช้สื่อมวลชน และความสนใจทางการเมือง พบว่า การศึกษามีความสำคัญโดยตรงกับการใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง แต่การศึกษามีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมืองโดยทางอ้อมเท่านั้น คือ การศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน เพราะปริมาณการใช้สื่อมวลชนมีเพิ่มมากขึ้นในหมู่ผู้มีการศึกษา จึงทำให้เขาสนใจข่าวสารทางการเมืองไปด้วย แต่ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการศึกษากับความสนใจทางการเมืองโดยไม่ผ่านการใช้สื่อมวลชนนั้นไม่มี ซึ่งชี้ให้เห็นว่า แม้การศึกษาจะเป็นตัวกำหนดการใช้สื่อมวลชนแต่ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความสนใจทางการเมืองด้วย